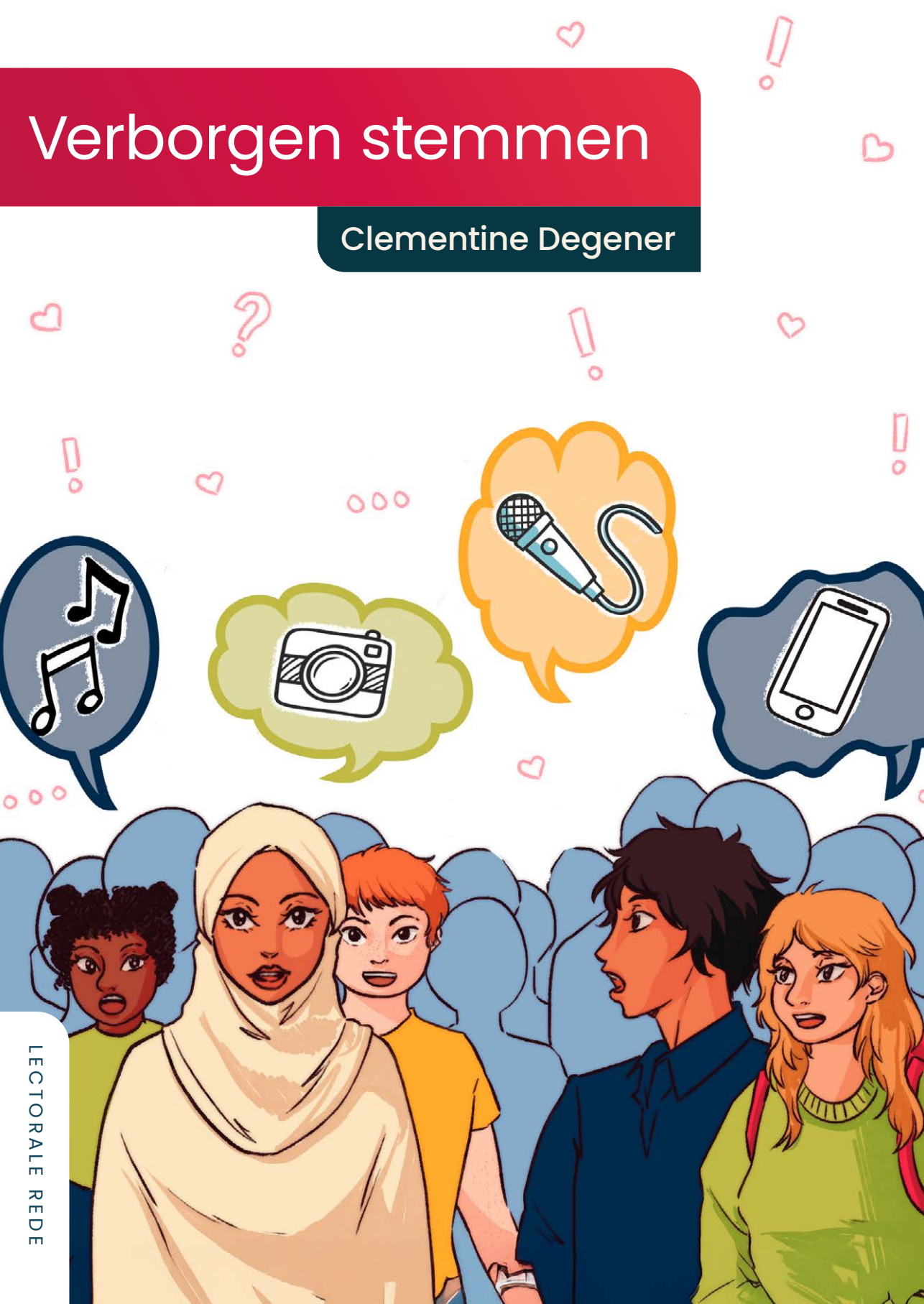

Verborgen stemmen

Clementine Degener

1e druk, maart 2026

Dit boek is een uitgave van Hogeschool Rotterdam
Postbus 25035
3001 HA Rotterdam

Het lectoraat is tot stand gekomen met behulp van de LINT-regeling (lectoraten en instituten) van Stichting Innovatie Alliantie (SIA) en is verbonden aan Hogeschool Rotterdam, specifiek aan Kenniscentrum Talentontwikkeling (KCTO) en het Instituut Sociale Opleidingen (ISO), en het Nederlands Jeugdinstituut (NJI).

© Clementine Degener

Illustraties

De tekeningen zijn speciaal voor het lectoraat gemaakt door Michelle Snoeks, communicatie adviseur bij de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen (NVP).

Ontwerp: Jargo Design

NUR 752

Deze publicatie valt onder een Creatieve Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel-GelijkDelen 4.0 internationaal-licentie

Verborgen stemmen

LECTORALE REDE

CLEMENTINE DEGENER

Lector Stem van kinderen in de pleegzorg

Rotterdam, 5 maart 2026

Inhoudsopgave

Inleiding	7
Luisteren naar kinderen in de pleegzorg	7
Lectoraat	9
Leeswijzer	9
1. Stem van kinderen in de pleegzorg	13
1.1 Pleegzorg	13
1.2 Stem	15
1.3 Een luisterende cultuur	16
1.4 Participatie	18
1.5 Stem en participatie van pleegkinderen	18
1.6 Stem en participatie van eigen kinderen van pleegouders	21
2. Identiteitsontwikkeling als voorwaarde	25
2.1 Identiteit	25
2.2 Gehechtheid	25
2.3 Loyaliteit	26
2.4 Pleegkinderen en identiteit	28
3. Een fundamenteel kinderrecht	31
3.1 Artikel 12	31
3.2 Wie moet luisteren?	32
4. Intersectionaliteit en autonomie	35
4.1 Twee centrale theoretische cq filosofische begrippen in het lectoraat	35
4.2 Intersectionaliteit	35
4.3 Autonomie	37
5. Schijnbare tegenstellingen bij het horen van kinderen in de pleegzorg	45
5.1 Ombuigen van tegenstellingen	45
5.2 Leefwereld versus systeemwereld	45
5.3 Belang van het kind versus stem van het kind	46
5.4 Vaak vertellen versus niet gehoord worden	48
5.5 Verhalen van kwetsbaarheid versus verhalen van kracht	48

6. Verandering in de pleegzorg	51
6.1 Onderzoeksagenda	51
6.2 Participatief actie-onderzoek	51
6.3 Drie kennisbronnen	51
6.4 Verschillende disciplines	52
6.5 Onderzoeklijnen	52
7. Samenwerking en inbedding	57
7.1 Landelijke Kennisagenda Pleegzorg	57
7.2 Samenwerking tussen het Nederlands Jeugdinstituut en Hogeschool Rotterdam	58
7.3 Samenwerking met het consortium	58
7.4 Inbedding in Hogeschool Rotterdam	58
7.5 Inbedding in het Nederlands Jeugdinstituut	60
Tot slot	62
Bronnen	63
Over de lector	70
Dankwoord	71
Eerdere uitgaven	72

Inleiding

Memories in care are slippery because there is no one to recall them as the years pass [...]. This is how a child becomes hidden in plain sight.

Lemn Sissay (2020), Brits dichter.

Luisteren naar kinderen in de pleegzorg

Medio 2025. Ergens in Nederland organiseert een gemeente een bijeenkomst over de jeugdzorg. Jeugdzorgprofessionals, beleidsmakers, juristen en lokale politici zijn bij elkaar gekomen. Zij denken na over oplossingen voor knelpunten in de jeugdzorg in de gemeente. Het doel van de bijeenkomst is om in co-creatie tot oplossingen te komen.

Kris, 21 jaar oud, pabo-student en voormalig pleegkind, is ook uitgenodigd. De host introduceert haar op het podium als 'het perspectief van de jongere'. Ze krijgt een stoel aangeboden. De mensen in de zaal wordt gevraagd om haar te betrekken bij de co-creatiesessie. Ze kunnen vragen aan Kris stellen.

Kris gaat zitten. Ze kijkt toe hoe mensen aan verschillende tafels ervaringen en ideeën uitwisselen en opschrijven op grote vellen papier. Ze vangt flarden van gesprekken op: "Het huidige beleid brengt discontinuïteit met zich mee", "Het systeem van marktwerking en aanbestedingen zorgt voor kortetermijndenken", "Denk je niet dat we het vooral moeten hebben over onze discretionaire ruimte?" Ze begrijpt niet goed waar de mensen het over hebben. De mensen kijken niet naar haar. Zo gaan drie rondes van 45 minuten voorbij. Haar wordt niks gevraagd.

Tegen het einde van de bijeenkomst betreedt de host opnieuw het toneel. Ze prijst de deelnemers voor het harde werken en de mooie oplossingen. "Maar", zo begint ze, "er moet me ook iets van het hart." Ze benoemt het feit dat niemand in de zaal naar het perspectief van Kris heeft gevraagd. In de zaal is een schrikreactie voelbaar. Iedereen kijkt naar Kris. Verbaasde en meelevende reacties volgen. Maar Kris hoort ze niet. Zij is vooral op zoek naar het bordje van de nooduitgang.

Bovenstaand verhaal is gebaseerd op een ervaring van een jongere die in een pleeggezin woonde. Jongeren die deel uitmaken van het jongerenteam van het lectoraat Stem van Kinderen in de Pleegzorg herkenden het vanuit hun eigen ervaringen, en vulden het verhaal aan. Volgens de jongeren geeft het voorbeeld weer hoe zij zich konden voelen in de tijd dat ze in een pleeggezin woonden. Een jongere zei tijdens een bijeenkomst van het jongerenteam: "Ook al willen volwassenen wel luisteren, ze doen het vaak niet. Als ze wel luisteren, dan gaan ze die avond rustig slapen en staan ze de volgende ochtend weer op. Ze gaan door met waar ze altijd al mee bezig waren."

Verschillende onderzoeken bevestigen het verhaal van deze jongeren. Uit de onderzoeken blijkt dat veel belangrijke en levensbepalende beslissingen over kinderen in de pleegzorg worden genomen door volwassenen. Tegelijkertijd wordt er onvoldoende naar hen geluisterd (Degener et al., 2020; Grietens, 2011; Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd [IGJ], 2025; Steenbakkens, 2018; Van der Zon, 2020). In recent onderzoek van IGJ (2025) geven kinderen in de pleeg- en jeugdzorg aan dat ze onvoldoende inspraak hebben en onvoldoende mee mogen beslissen over de hulp die hun wordt geboden. Ook voelen ze zich onvoldoende serieus genomen. Uit een analyse van het Nederlandse jeugdzorgbeleid over een periode van vijftig jaar blijkt bovendien dat niet of onvoldoende luisteren naar kinderen in de pleeg- en jeugdzorg een hardnekkig probleem is dat al langere tijd bestaat (Stellaard, 2023).

Kinderen in de pleegzorg worden dus vaak en al gedurende lange tijd onvoldoende gehoord, geïnformeerd en betrokken bij beslissingen die hen betreffen. Horen, informeren en betrekken zijn echter belangrijke voorwaarden voor participatie van kinderen in de jeugdzorg (Bouma et al., 2017). Niet voldoen aan deze voorwaarden druist in tegen het recht dat kinderen op grond van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK, 1989) hebben om zich een mening te vormen en die vrijelijk te uiten in alle gelegenheden die hen betreffen. En het ondermijnt het zelfvertrouwen en de ontwikkeling van de autonomie bij kinderen (Augsberger et al., 2019; Havlicek & Samuels, 2018). Zowel internationaal als in de Nederlandse context groeit dan ook het besef dat het belangrijk is om beter te luisteren naar kinderen binnen de pleegzorg. Dat is onder meer terug te zien in de groei van het aantal onderzoeken in het binnen- en buitenland waarin stem van kinderen centraal staat (European Scientific Association on Residential and Family Care for Children and Adolescents, 2025). Ook in de recent herziene richtlijn Pleegzorg (Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk et al., 2025) wordt hier nadrukkelijk aandacht aan besteed. In de richtlijn staat onder meer beschreven dat meningen, ideeën en ervaringen van kinderen in de pleegzorg serieus genomen moeten worden. Het besef is er dus. En nu is het belangrijk dat dat steeds meer zichtbaar wordt in de dagelijkse praktijk van de pleegzorg.

Lectoraat

Het lectoraat Stem van Kinderen in de Pleegzorg levert een belangrijke bijdrage aan het luisteren naar en horen van stemmen van kinderen in de pleegzorg, om vervolgens te handelen naar wat kinderen te zeggen hebben. In deze lectorale rede presenteer ik het onderzoeksprogramma van het lectoraat Stem van Kinderen in de Pleegzorg. Ik includeer alle kinderen die in een pleeggezin wonen, dat wil zeggen: pleegkinderen en de eigen kinderen van de pleegouders. Al deze kinderen vertegenwoordigen verschillende stemmen. Met dit lectoraat dragen we bij aan het bieden van handvatten voor het handelen in de praktijk. Met onderzoek zullen we bijdragen aan het creëren van contexten waarbinnen kinderen hun verhaal kunnen ontwikkelen en uiten. Daarmee creëren we handelingsperspectieven voor diegenen die medeverantwoordelijk zijn voor het welzijn van kinderen in de pleegzorg, zoals (toekomstige) pleegzorgprofessionals en (pleeg)ouders.

Het belangrijkste doel van het lectoraat is eraan bij te dragen dat kinderen in de pleegzorg eigenaarschap krijgen en ervaren bij de grotere en kleinere keuzes die hen aangaan. Niet over hen, maar met en door hen. Met dit lectoraat werken we toe naar pleegzorg waarin kinderen écht gehoord worden. We sluiten hiermee aan bij de wensen en de behoeften van zowel kinderen en (pleeg)ouders als professionals.

Leeswijzer

Om de context te begrijpen die centraal staat in dit lectoraat, start ik in hoofdstuk 1 met een algemene schets van de pleegzorg. Deze schets toont onder meer hoe divers de Nederlandse pleegzorg is, en dat dat betekent dat er een verscheidenheid aan stemmen is waarnaar geluisterd moet worden. Vervolgens leid ik het begrip 'stem' van kinderen in de pleegzorg in. Ik introduceer stem als een contextueel en relationeel begrip. Dat houdt in dat de stem van een kind zich ontwikkelt in een interactie tussen verschillende partijen. De stem van een kind ontwikkelt zich daarbij door verschillende omstandigheden en in de loop van de tijd, en is dus geen statisch gegeven. Vervolgens ga ik in op internationaal wetenschappelijk onderzoek naar stem van zowel pleegkinderen als eigen kinderen in een pleeggezin, vanuit het perspectief van het rechtssysteem, pleegzorgorganisaties en pleeggezinnen.

Ik bespreek in *hoofdstuk 2* het begrip identiteit als belangrijke ontwikkelopgave van pleegkinderen, en ik verbind daaraan twee begrippen die centraal staan in de pleegzorg. Het eerste begrip is gehechtheid: kinderen in de pleegzorg hebben vaak te maken met onveilige gehechtheid en/of breuken in gehechtheidsrelaties. Het tweede begrip is loyaliteit: kinderen in de pleegzorg kunnen worstelen met loyaliteitskwesaties: naar wie luisteren ze, naar de pleegouders of naar de ouders, en hoe noemen ze de mensen die voor hen zorgen? Dit heeft impact op identiteitsvragen, zoals: wie ben ik, bij wie hoor ik en wat wil ik? Als kinderen antwoord hebben op die vragen, kunnen zij beter aangeven wat ze wel en niet willen. Stem en identiteit zijn nauw aan elkaar verbonden.

In *hoofdstuk 3* staat artikel 12 van het Internationaal Kinderrechtenverdrag (IVRK, 1989) centraal. Dit artikel stelt dat kinderen het recht hebben om zich een mening te vormen en die vrijelijk te uiten in alle gelegenheden die hen betreffen. Ik ga in op de rechten van kinderen in de pleegzorg. Ook bespreek ik het feit dat de bevoegdheid om te beslissen over kinderen niet altijd bij de dagelijkse opvoeders ligt en dat dat betekent dat beslissingen rondom kinderen in de pleegzorg niet altijd worden genomen door mensen die hen dagelijks zien, maar door mensen die verder van hen af staan.

Binnen het lectoraat staan twee theoretische cq filosofische begrippen centraal die mede de richting bepalen van de inhoudelijke en methodologische keuzes in het onderzoeksprogramma: intersectionaliteit en autonomie. Daarover gaat *hoofdstuk 4*. De twee begrippen geven inzicht in maatschappelijke, relationele en individuele processen en in de interactie tussen die processen. Zij beïnvloeden de mate waarin kinderen en jongeren in de pleegzorg hun stem willen, mogen en kunnen laten horen.

In de praktijk van de pleegzorg worden verschillende redenen genoemd waarom het lastig kan zijn om de stem van kinderen in de pleegzorg te horen: omdat kinderen niet willen praten, omdat hun wens niet altijd in hun belang is, omdat ze al zo vaak en op meerdere plekken moeten praten of omdat ze te kwetsbaar zijn. In *hoofdstuk 5* bespreek ik het creëren van mogelijkheden en ruimte voor kinderen om wél hun stem te laten horen.

Vervolgens introduceer ik in *hoofdstuk 6* de belangrijkste keuzes in het onderzoeksprogramma van het lectoraat. Ik presenteer de vier onderzoekslijnen die we als lectoraat in samenspraak met het participatieteam (een team bestaande uit eigen en pleegkinderen, ouders en pleegouders en professionals, die meedenken en meedoen in het lectoraat) hebben ontwikkeld. We richten ons daarbij op pleeggezinnen en pleegzorgorganisaties, op (pleeg)ouders en professionals. Het betreft de volgende onderzoekslijnen:

- onderzoekslijn 1: Stem van kinderen in de pleegzorg in het dagelijks leven
- onderzoekslijn 2: My voice, my right!
- onderzoekslijn 3: Participatie in pleegzorgorganisaties
- onderzoeks- en leerlijn 4: Duurzame learning community

In *hoofdstuk 7* beschrijf ik ten slotte hoe het lectoraat is ingebed binnen Hogeschool Rotterdam en het Nederlands Jeugdinstituut, en de samenwerking met de verschillende andere partners uit de praktijk, het onderwijs en de wetenschap.

NB: De casussen zijn verkregen aan de hand van verschillende onderzoeken die werden verricht voorafgaand het lectoraat en gesprekken die zijn gevoerd tijdens het opzetten van het lectoraat. Ze zijn geanonimiseerd en zodanig aangepast dat ze niet herleidbaar zijn naar specifieke personen of contexten.

Stem van kinderen in de pleegzorg

1.1 Pleegzorg

Op grond van de Jeugdwet uit 2015 worden kinderen van wie de ouders tijdelijk of voor langere tijd niet goed voor hen kunnen zorgen bij voorkeur in een pleeggezin geplaatst. Pleegzorg is een vorm van zorg waarin pleegouders de oorspronkelijke opvoedingssituatie vervangen. Pleegouders bieden één of meerdere kinderen verblijf in hun huis. Een pleeggezin lijkt in vergelijking met andere vormen van jeugdzorg voor uithuisgeplaatste kinderen zoals residentiële instellingen het meest op wat wordt beschouwd als een 'normaal' gezin, waar kinderen opgroeien in een omgeving die zo veel mogelijk op thuis lijkt. Pleegzorg wordt dan ook als beste alternatief gezien voor kinderen die (tijdelijk) niet thuis kunnen wonen (Berrick & Skivenes, 2012). Onderzoek laat zien dat pleegzorg aan kinderen een relatief veilige en stabiele basis biedt (Dozier et al., 2025). Veel pleegkinderen ervaren onder meer de steun die zij ontvangen van pleegouders en het hebben van een normaal gezinsleven als positief (Steenbakkers et al., 2021) en zijn tevreden over de relatie die ze hebben met hun pleegouders (Hayes et al., 2024). Een pleeggezin bestaat meestal uit één of twee volwassenen die de ouderrol en dagelijkse zorg op zich nemen. In een pleeggezin kunnen één of meerdere kinderen (afkomstig) uit hetzelfde gezin of uit verschillende gezinnen wonen. Dat kunnen ook eigen kinderen van de pleegouders zijn. Het uitgangspunt van pleegzorg is dat een kind zodra dat mogelijk is, weer bij de eigen ouders gaat wonen.

In 2024 woonden in Nederland 19.918 kinderen van 0 tot 21 jaar in een pleeggezin (Jeugdzorg Nederland, z.d.). Het gaat om een zeer diverse groep kinderen met betrekking tot onder meer leeftijd, plaatsingsleeftijd, plaatsingsgeschiedenis, gender, seksuele oriëntatie en etnisch-culturele, religieuze en sociaal-economische achtergrond. In de Nederlandse context kent een pleeggezin voorts verschillende varianten zowel binnen het vrijwillige als het gedwongen kader. Zo bestaat er netwerk- en bestandspleegzorg, deeltijd- en voltijdpleegzorg, formele en informele pleegzorg, plaatsingen voor een kortere en langere termijn en crisispleegzorg.

Bij pleegzorg gaat het dus om verschillende varianten en een diverse groep kinderen. Dat betekent dat er binnen de pleegzorg veel verschillende stemmen zijn waarnaar geluisterd moet worden.

Op pleegzorg.nl (z.d.) staat een overzicht van de verschillende pleegzorgvarianten. In dit kader staat een beknopte uitleg per variant. Deze varianten vertonen altijd overlap. Zo woont Jim bijvoorbeeld voor een korte periode tijdens de weekenden in een netwerkpleeggezin. Er is sprake van een vrijwillige plaatsing en formele pleegzorg.

Netwerkpleegzorg

Een kind woont bij voor hem of haar bekende mensen, zoals familie, vrienden, burens of de trainer van de sportclub

Bestandspleegzorg

Een kind woont in een gezin dat voorafgaand aan de plaatsing nog onbekend voor hem of haar was

Voltijdvariant

Een kind woont gedurende de hele week bij pleegouders

Deeltijdvariant

Een kind woont enkele dagen in de week en/ of in de vakanties bij pleegouders

Formele pleegzorg

Er is toestemming vanuit de gemeente. Pleegouders krijgen een vergoeding

Informele pleegzorg

Mensen vanuit het netwerk dragen tijdelijk of voor langere tijd zorg voor een kind. Er is geen toestemming vanuit de gemeente aangevraagd

Vrijwillig kader

Ouders hebben vrijwillig een plaatsing aangevraagd bij de gemeente

Gedwongen kader

Er is een machtiging uithuisplaatsing van de kinderrechter

Kortdurende pleegzorg

Uitgangspunt is dat een kind voor een korte periode in een pleeggezin woont en zodra het kan weer naar de ouders gaat

Langdurige pleegzorg

Als ouders langdurig niet (meer) voor hun kind kunnen zorgen, blijft een kind in het pleeggezin wonen. Uitgangspunt is dat een kind contact houdt met de ouders

Binnen deze variant valt ook crisispleegzorg. Een situatie is zo acuut dat direct gehandeld moet worden. Een crisisplaatsing duurt meestal vier weken. Daarna gaat een kind terug naar de ouders of volgt een plaatsing in een ander pleeggezin

'Hoe vertel je jouw verhaal?'

- "Ik vertel het niet."
- "Ik luister naar muziek maar ik praat er niet over."
- "Ik weet niet wat mijn verhaal is. Ik weet niet waarom ik in een pleeggezin woon."
- "Op school, aan mijn mentor."
- "Spreekbeurt op school."
- "Opschrijven of vertellen."
- "Ik maak een lied."
- "Ik schrijf mijn verhaal op."
- "Alleen aan mensen die vertrouwd voelen."
- "Als ik me goed voel."
- "Als ik er zin in heb."
- "Ik praat met mijn vrienden."
- "Door traumatherapie kan ik mijn verhaal vertellen."
- "Door in gesprek met mensen te gaan en hen vragen te stellen."
- "Ik vertel mijn verhaal aan de meester."
- "Ik klets heel veel."
- "Na therapie."
- "Presentatie maken over levenservaringen."
- "Door mijn stem te laten horen. Dat moeten alle kinderen kunnen doen."
- "Ik vertel mijn verhaal door met mensen te vloggen en hen advies te geven."
- "Eerst aan vrienden, dan aan de juf."
- "Ik schrijf mijn gedachten op. Daarna ga ik vertellen."
- "Ik teken."
- "Ik moet me veilig voelen, en weten dat ik ergens mag blijven."
- "Soms."
- "Pleegmoeder."
- "Als het nodig is."
- "Als iemand het aan me vraagt."
- "Ik vertel het in de klas."

* Deze vraag schreef ik op een poster tijdens de pleegzorgdagen in Duinrell in het najaar van 2025. Pleegkinderen schreven verschillende antwoorden op.

Onder 'stem' versta ik de verschillende manieren waarop kinderen zich uiten en de mate waarin kinderen door volwassenen worden gefaciliteerd om zich te uiten. Het gaat bij uiten niet alleen om woorden, maar ook om gedrag, acties, stiltes, lichaamstaal, beweging en creatieve expressie (Mannay et al., 2019; Wall et al., 2019). Stem is geen statisch, maar een fluïde begrip. Dat betekent dat stem zich ontwikkelt door de tijd heen. Kinderen en jongeren ontwikkelen gaandeweg het vermogen om zich op steeds meer manieren en op verschillende plekken te laten horen en/of zich op andere manieren te uiten. Ze exploreren hun mening, ideeën en opvattingen en/of stellen die bij. Stem is een relationeel begrip (Cassidy et al., 2022). Een stem van een kind ontwikkelt zich in een wederkerige relatie met verschillende mensen. Kinderen krijgen verschillende boodschappen vanuit hun omgeving. Zij interpreteren die, leren ervan, vormen zich aan de hand daarvan een mening en/ of ideeën, uiten die, krijgen daar reactie op, verwerken en interpreteren die, stellen het eventueel bij, enzovoort. De relationele context (online en fysiek) waarbinnen kinderen zich bevinden heeft dus grote invloed op het ontwikkelen van hun stem.

1.3 Een luisterende cultuur

Een stem wordt alleen gehoord wanneer er daadwerkelijk naar wordt geluisterd. Stemmen van kinderen komen het best tot hun recht in een luisterende cultuur binnen pleeggezinnen en pleegzorgorganisaties (Cassidy et al., 2022). In die luisterende cultuur worden hun stemmen gerespecteerd en gewaardeerd. Gesprekken worden gevoerd vanuit een dialogische, respectvolle en onderzoekende houding waarbij gelijkwaardige posities centraal staan. Luisteren is een actief en responsief proces waarbij de volwassene aansluit bij een kind, erkenning geeft aan de stem van een kind, ervoor zorgt dat de stem ook daadwerkelijk wordt gehoord en dat daarnaar wordt gehandeld (Cassidy et al., 2022).

Casus Sosha (pleegkind) en Marja (pleegzorgmedewerker)

Sosha (11 jaar oud) stuurt haar pleegzorgmedewerker Marja het volgende bericht: "Ik ga weer bij mijn moeder wonen." Sosha is een weekend bij haar moeder en net weer terug bij haar pleegouders. Marja weet dat het op dit moment niet mogelijk is dat Sosha bij haar moeder gaat wonen. Welk antwoord moet ze nu geven? Hoe neemt ze het bericht van Sosha serieus? Ze besluit de casus te bespreken met haar collega-pleegzorgmedewerkers en de gedragswetenschapper. Daar worden onder andere de volgende vragen aan haar gesteld:

1. Wat kun je me vertellen over de situatie en context van Sosha?
2. Welke ruimte is er voor Sosha om ervaringen van verdriet of verlies te uiten?
3. In hoeverre begrijpt Sosha waarom haar situatie is zoals hij is?
4. Hoe is Sosha daarover geïnformeerd?
5. Hoe gaat het met Sosha in het pleeggezin?

Marja beseft dat haar eerste impuls was om Sosha te vertellen dat ze niet bij haar moeder kan wonen. Maar eigenlijk weet Marja helemaal niet welke gevoelens en ervaringen er schuil gaan achter Sosha's bericht. Ze stuurt Sosha het volgende bericht terug: "Heb je vanmiddag tijd?" Ze zegt al haar afspraken voor die middag af en gaat samen met Sosha naar de Bubble Tea Bar om de hoek.

Een cultuur waar wordt geluisterd vanuit gelijkwaardige posities is geen vanzelfsprekend gegeven in pleegzorgorganisaties en pleeggezinnen. Een vereiste voor een luisterende cultuur is dat volwassenen reflecteren op hun (machts)posities (Dedding & Aussems, 2024). Een proces van *de-* en *re-centering* (Pels & Verstappen, 2023) kan daarbij hulp bieden. In dat proces neemt een volwassene tijdelijk afstand van de eigen kennis, rol en positie. Zo ontstaat er ruimte voor ontmoeting met een kind. Bij *de-centering* hoort bewustwording en vervolgens het afscheid nemen van de eigen vooronderstellingen. Vanuit deze open ontmoeting creëren de volwassene en het kind samen een nieuwe ruimte (*re-centering*). In die ruimte heeft de kennis van de volwassene weliswaar een plaats, maar die bestaat naast de kennis die wordt opgedaan in de open interactie met het kind. In dit proces is sprake van een verschuiving in de machtsbalans. Luisteren naar de stem van kinderen in de pleegzorg vraagt dan ook om een houding van bescheidenheid bij de volwassenen (Abe, 2020). Op die manier ontstaat de ruimte waarbinnen stemmen van kinderen zich kunnen ontwikkelen.

1.4 Participatie

Participatie wordt vaak in één adem genoemd met stem. Het zijn inderdaad twee verwante begrippen, maar tegelijkertijd bestaat er ook een belangrijk verschil. Bij *stem* gaat het om de wijze waarop kinderen zich kunnen laten horen, en de ruimte die er binnen gezinnen en de organisaties is voor hun perspectief. Bij *participatie* gaat het om de mate waarin kinderen de regie en zeggenschap hebben over keuzes die bepalend zijn voor hun leven. Onder participatie wordt dan ook het wederkerig en dialogisch proces verstaan van het betrekken van een kind bij beslissingen die van invloed zijn op zijn of haar leven, zowel in de directe leefomgeving (bijvoorbeeld gezinscontext) als in de organisaties (Checkoway, 2011). Kinderen moeten dan ook tijdig worden geïnformeerd over het feit dat er keuzes of beslissingen worden genomen en waarom, ze moeten de gelegenheid krijgen om te vertellen hoe ze denken over het betreffende onderwerp en ze moeten actief worden betrokken bij het keuzeprocess (Bouma et al., 2017).

1.5 Stem en participatie van pleegkinderen

Volwassenen nemen belangrijke beslissingen die pleegkinderen betreffen. De stem van pleegkinderen wordt daarbij op verschillende manieren en in verschillende contexten (zoals in het rechtssysteem, de pleegzorgorganisaties en de pleeggezinnen) niet altijd voldoende gehoord. Binnen het rechtssysteem speelt dit tijdens belangrijke momenten die levensbepalend zijn voor kinderen, zoals een uithuisplaatsing of een plaatsing in een pleeggezin (Van der Zon, 2020). Pleegkinderen ervaren in de praktijk op deze momenten onvoldoende autonomie, dat wil zeggen dat zij onvoldoende kunnen handelen vanuit eigenaarschap en psychologische vrijheid (Cashmore, 2002; Freundlich et al., 2007). Dit speelt bijvoorbeeld bij plaatsingsbeslissingen (Chambers et al., 2020) en beslissingen over de mate waarin pleegkinderen contact met hun ouders hebben (Kratky & Schröder-Abé, 2020). Hoewel kinderen in het Nederlandse rechtssysteem het recht hebben om gehoord te worden vanaf de leeftijd van 8 jaar, toont onderzoek aan dat hun stem vaak niet door henzelf maar door volwassenen wordt vertolkt (Rap et al., 2019). Overigens kan het ook de wens (en dus de stem) zijn van een pleegkind dat een volwassene dit voor hem of haar op zich neemt (Goldfarb, 2019).

Pleegkinderen krijgen ook onvoldoende mogelijkheden om hun stem te laten horen binnen de pleegzorgorganisaties en andere hulporganisaties. Uit een studie van Ruff et al. (2025) blijkt dat dit bijvoorbeeld speelt bij keuzes die professionals maken in hun hulpverleningsproces. Jeugdzorgprofessionals weten niet altijd voldoende hoe ze kinderen kunnen betrekken bij en informeren over dit soort beslissingen (Chambers et al., 2020; Rap et al., 2019), terwijl dit belangrijke voorwaarden zijn voor betekenisvolle participatie (Chambers et al., 2020). Zo weten kinderen vaak niet waarom zij in een pleeggezin wonen, of ze horen pas laat wanneer er voor hen belangrijke veranderingen plaatsvinden, zoals een plaatsing in een ander gezin. Zij worden dus niet altijd geïnformeerd over en betrokken bij de keuzes die worden gemaakt door volwassenen.

Handelingsverlegenheid

Een pleegzorgmedewerker vertelt het volgende: “We moeten volgens de richtlijnen van de organisatie persoonlijke gesprekken voeren met kinderen, maar we weten niet hoe. Wat zijn de richtlijnen, welke vragen stel je aan welke leeftijd, hoe pak je het aan, wat schrijf je daarna op, neem je het daarna nog door met het kind of niet? Het is overgeleverd aan de individuele pleegzorgwerker omdat er binnen de meeste organisaties geen duidelijke processtructuur is afgesproken. Alleen de verplichting wordt gesteld.”

Over de mate waarin kinderen zich in hun pleeggezin kunnen uiten, bestaat een wisselend beeld. Hoewel uit onderzoek blijkt dat pleegouders voor kinderen vaak belangrijke mensen kunnen zijn bij wie ze zich kunnen uiten, is dat lang niet altijd het geval. Het verschilt per pleeggezin in welke mate kinderen de ruimte en veiligheid ervaren om hun verhaal kwijt te kunnen en hun behoeften en wensen te uiten richting de pleegouders (Augsberger, 2014; Degener et al., 2021a; Steenbakkers, 2018; Van Oosteren & Aartsen, 2020).

Gelukkig zijn er verschillende voorbeelden te noemen waarin kinderen betrokken en geïnformeerd worden. Zo worden verschillende handvatten en tools ingezet om het gesprek met kinderen op een betekenisvolle manier aan te gaan, zoals de behoeftentool, die is ontwikkeld naar aanleiding van het promotieonderzoek van Anne Steenbakkers (2018), en het praatboek van Patries Worm en Marike van Gemert (2023).

Praatboek

Patries Worm en Marike van Gemert hebben een praatboek voor kinderen ontworpen die te maken hebben met een onveilige thuissituatie (2023). Professionals schrijven samen met kinderen in dat boek hoe die de situatie ervaren en wat hun wensen zijn. Het praatboek nodigt de professional uit om een bescheiden houding aan te nemen tijdens het praten met kinderen. Het praatboek is en blijft van de kinderen. Kinderen kunnen erin aangeven wat belangrijk is voor hen, en de professionals houden zich aan de afspraken die daarin zijn opgeschreven. Kinderen kunnen hun verhaal afwisselen met tekeningen. Zo kunnen zij zich op verschillende manieren uiten. Dit boek is dus een mooi hulpmiddel om kinderen te betrekken en informeren.

Het zijn daarbij juist vaak de kleine dingen die het hem doen. Zo gaf een pleezorgmedewerker het volgende voorbeeld: “Een jongere vertelde me dat het net die warme blik was die haar wat vertrouwen gaf om meer te vertellen.”

Ook de casus van pleezorgmedewerker Carrie laat zien hoe pleezorgmedewerkers op betekenisvolle wijze naar kinderen luisteren.

Casus Mia (pleegkind) en Carrie (pleezorgbegeleider)

Carrie werkt veel met beeldende methoden. Soms is het goed om een kind een situatie of ervaring te laten tekenen, zegt ze, of om met poppetjes samen een situatie uit te beelden. Daarom heeft ze altijd een tas vol stiften, papier, Lego-poppetjes en ander materiaal bij zich. Op een dag gaat ze langs bij Mia (11 jaar). Mia vertelt dat haar ouders willen dat ze een cursus Spaanse gaat volgen. Ze willen dat ze in de zomer met hen meegaat naar familie in Spanje, maar dan moet ze wel Spaans kunnen spreken. Haar pleegouders vinden dat Mia haar handen vol heeft aan school en willen helemaal niet dat Mia die cursus gaat volgen. Mia weet niet wat ze moet doen. Ze wil graag met haar familie kunnen praten, maar ze weet ook dat ze veel energie in school moet stoppen. Carrie pakt de Lego-poppetjes en laat Mia zichzelf, haar pleegouders, haar ouders en haar familie in Spanje uitbeelden. Ze vraagt of Mia vanuit die poppetjes wil praten, en vanuit de poppetje wil reageren. Wat zou Mia het liefste willen? Wat zou Mia willen zeggen tegen haar moeder? Zo spelen ze samen de situatie uit, waarbij Mia leert een standpunt voor zichzelf in te nemen. Mia bedenkt aan de hand van het spel dat ze wel Spaans wil leren, maar dat ze eerst haar lagere school goed wil afmaken. Ze wil namelijk graag naar de mavo. Carrie gaat daarna met de ouders en pleegouders van Mia het gesprek aan om samen met Mia het standpunt van Mia te bespreken.

Uit: Identiteitsversterkend handelen in de pleezorg (Degener, 2023)

De herziene Richtlijn Pleezorg (Jeugdzorg Nederland, z.d.) wijst vervolgens expliciet op het belang van luisteren naar kinderen in de pleezorg. Daarnaast is er binnen de organisaties toenemende aandacht voor het betrekken van kinderen en jongeren bij besluitvorming, met positieve uitkomsten. Pleegkinderen die bijvoorbeeld participeren in jongerenraden, ervaren het als betekenisvol dat ze relaties opbouwen met kinderen en volwassenen met vergelijkbare ervaringen. Ze ervaren jongerenraden als een plek waar ze hun identiteit op positieve wijze kunnen ontwikkelen en zich kunnen uiten (Havlicek & Samuels, 2018). Ze ervaren het voorts als *empowerend* om als collectief op te treden en meer invloed te hebben (Augsberger et al., 2019).

1.6 Stem en participatie van eigen kinderen van pleegouders

In pleeggezinnen wonen naast pleegkinderen vaak ook eigen kinderen van pleegouders. Meestal gaat het om biologische kinderen, maar het kunnen ook kinderen zijn die voortkomen uit eerdere relaties van een van de twee pleegouders, dus wanneer het pleeggezin een nieuw samengesteld gezin is. Omdat het niet altijd om een biologische band hoeft te gaan tussen kind en ouder, noem ik deze kinderen 'eigen kinderen'. Dit is in lijn met de terminologie die veel pleegzorgorganisaties hanteren. Eigen kind is echter geen dekkende term. Ook pleegkinderen kunnen voor pleegouders als eigen voelen. Een pleegmoeder vertelde bijvoorbeeld: "Ik heb drie kinderen. Eén komt uit mijn buik, twee komen uit mijn hart."

Casus Jiska (eigen kind)

Jiska (24 jaar), een eigen kind van pleegouders en actief in het participatieteam van het lectoraat, vertelt haar verhaal over de mate waarin zij werd betrokken: "We werden altijd goed betrokken door mijn ouders. Al bij het eerste telefoontje vanuit pleegzorg met de vraag of er ruimte was in ons gezin voor een kind, lichtten mijn ouders mijn broer, zussen en mij in. Vaak was dit aan tafel, tijdens het avondeten of daarna. Wij konden dan vragen stellen. Als mijn ouders de vraag niet konden beantwoorden, legden zij het neer bij pleegzorg. Ik weet bijvoorbeeld nog wel dat wij op een gegeven moment, omdat we toen pubers waren, wel 'klaar' waren met die hele kleintjes in huis. Mijn ouders luisterden daarnaar, en gaven onze wensen door aan pleegzorg. Mijn ouders waren altijd heel enthousiast over pleegzorg. Ik denk dat dat onze mening ook wel beïnvloedde. Misschien zeiden we soms sneller 'ja' dan we eigenlijk wilden. Maar ze betrokken ons altijd.

Met de organisatie eromheen was dat anders. Ik had eigenlijk bijna geen contact met pleegzorg. Ik weet wel dat je kinderen niet te veel moet belasten met gesprekken, maar toch was dat wel goed geweest. Ik wist niet wat het verschil was tussen een pleegzorgmedewerker en een jeugdbeschermer of wat ze dan deden. Hierin werden wij niet meegenomen. Dat vind ik wel jammer, want dan had ik het proces beter begrepen. Ik denk dat mijn ouders er niet bij stil hebben gestaan dat dit niet helder bij mij was. En omdat ik niet eens wist wat er überhaupt gaande was en ik niet wist of ik me ermee mocht bemoeien, heb ik niets gevraagd. Ik wist niet eens wat ik moest vragen, denk ik. Ik heb één keer een gesprek gehad met een pleegzorgwerker maar daar kan ik me weinig van herinneren. Ik vind het jammer dat ik weinig gesprekken met de medewerkers had. Dan had ik me meer in het proces betrokken gevoeld.

Het was ook weleens zwaar. Soms werd het wel heel erg heftig, en hadden wij echt de ondersteuning vanuit pleegzorg nodig. Mijn ouders vroegen om die ondersteuning. Dan duurde het heel lang voor er iets gebeurde. Ik had geloof ik wel door dat dit aan de pleegzorgorganisatie lag, en niet aan mijn ouders. Eén periode ging het zo slecht met mijn pleegbroertje en de druk op het gezin, dat er gesproken werd over een uithuisplaatsing. Ik zei tegen mijn moeder en vader: "Dat kan je niet doen, hij woont er al een aantal jaar. Wij zijn aan hem gehecht. En ik weet gewoon dat het heel slecht voor hem gaat zijn. Dit is zijn plek."

Binnen de Nederlandse context is weinig wetenschappelijk onderzoek gedaan naar het perspectief van de eigen kinderen van pleegouders. Wel bestaan er verschillende internationale studies. Die studies laten ten eerste zien dat de eigen kinderen van pleegouders vaak onvoldoende worden gehoord en betrokken bij beslissingen in pleegzorgprocessen. Ze worden niet altijd goed betrokken voor, tijdens en na de plaatsing van een pleegbroer of -zus in hun gezin. Zij worden bijvoorbeeld onvoldoende geïnformeerd door hun ouders (Gypen et al., 2020; Possick et al., 2022). Uit het verhaal van Jiska (zie kadertekst) blijkt dat dit niet altijd zo hoeft te zijn: haar ouders informeerden en betrokken haar bij de keuzes die werden gemaakt bij een plaatsing in hun gezin.

Ten tweede blijkt uit de studies dat pleegzorgorganisaties weinig oog hebben voor de eigen kinderen in de pleeggezinnen als het gaat om hun rol in het pleeggezin en de ondersteuning die zij nodig hebben (Höjer et al., 2013). Zij worden onvoldoende betrokken bij en geïnformeerd over beslissingen en worden vaak niet gezien als individuen met eigen rechten (Brannen et al., 2000). Het verhaal van Jiska laat dit duidelijk zien: ze had geen goed beeld van het proces rond de pleegzorg en ze werd vanuit de organisatie weinig betrokken bij de situatie.

Ten derde blijkt dat er te weinig oog is voor de relatie tussen de eigen kinderen en de pleegkinderen. De eigen kinderen bouwen immers ook een relatie op met hun pleegbroer of -zus, met de bijbehorende gevoelens (Twigg & Swan, 2007). Eigen kinderen kunnen dan ook verlieservaringen hebben als een pleegkind weg moet uit het pleeggezin. Ook dat blijkt uit het voorbeeld van Jiska. Zij was gehecht aan haar pleegbroertje en wilde niet dat hij weer weg moest toen het niet goed liep met hem in hun gezin.

Eigen kinderen die actief worden betrokken in het proces van pleegzorg, voelen zich zekerder en begrijpen de processen rond de pleegzorg beter. Verschillende auteurs, onder wie Höjer et al. (2013), pleiten daarom voor een familiegerichte benadering van pleegzorg, waarbij de aandacht alle leden van het gezin is gericht.

SAMENVATTING

Ik heb in dit hoofdstuk laten zien dat kinderen die in een pleeggezin wonen (pleegkinderen en eigen kinderen van pleegouders), vaak onvoldoende ruimte ervaren om hun stem te ontwikkelen en onvoldoende worden gehoord bij keuzes die hen aangaan. Binnen de pleegzorg moet dan ook worden gewerkt aan processen waarbij meer ruimte ontstaat voor die stemmen. Dat vraagt in eerste instantie om volwassenen die reflecteren op de huidige posities en rollen, om van daaruit kinderen steeds beter te informeren, samen met hen te ontdekken wat hun wensen en behoeften zijn, om vervolgens vanuit die behoeften en wensen te handelen. Binnen het lectoraat gaan we daarom ook met reflecterende gesprekken in pleegzorgorganisaties en pleeggezinnen aan de slag.

Identiteitsontwikkeling als voorwaarde

2.1 Identiteit

Ontwikkelingen in de identiteit hebben invloed op de mate waarin en de manier waarop een kind haar of zijn stem wil of kan laten horen. Het ontwikkelen van identiteit is een belangrijke en complexe opgave voor iedereen en voor pleegkinderen geldt dit meestal in hogere mate (Degener, 2021, 2023). Identiteit is met name bij kinderen in de puberteit een belangrijke ontwikkelingsstap (Erikson, 1968). Een persoon ontwikkelt haar of zijn identiteit in nauwe relatie tot de sociale omgeving. Het gaat bij identiteit namelijk niet alleen om hoe een persoon naar zichzelf kijkt, maar ook hoe anderen naar die persoon kijken en hoe die persoon graag zou willen dat anderen naar hem of haar kijken. Daaraan ontleent het individu betekenis. Identiteitsontwikkeling is daarmee een wederkerig, relationeel en interactief proces tussen een persoon en zijn of haar omgeving (Meeus et al., 2012; Tajfel & Turner, 1979; Wagner & Heberle, 2024).

De identiteitsontwikkeling bij pleegkinderen wordt onder andere beïnvloed door gehechtheid en loyaliteit. Deze twee begrippen staan centraal bij kinderen in de pleegzorg. Om die reden leg ik de begrippen uit in de volgende paragrafen, en benoem ik de onderlinge verwevenheid.

2.2 Gehechtheid

Gehechtheid is de aangeboren neiging van een kind om veiligheid en steun te zoeken bij iemand die sterker is (Juffer, 2023). Veilige gehechtheid is belangrijk voor kinderen in het opbouwen van vertrouwensrelaties met anderen. Ook stimuleert veilige gehechtheid het zelfvertrouwen van kinderen (Van den Dries et al., 2008). Voor kinderen is het dus van belang dat zij vanuit veilige gehechtheid zichzelf en de wereld om zich heen kunnen ontdekken om zo hun identiteit te onderzoeken.

Kinderen hechten zich zowel in veilige als in onveilige situaties aan hun primaire opvoeders. Met andere woorden: een kind kan zich niet *niet* hechten. Dat geldt voor alle kinderen. De manier waarop een kind gehecht is en de kwaliteit van die gehechtheid zijn echter situationeel en contextueel bepaald (Bowlby, 1988).

Een uithuisplaatsing van een kind kan worden beschouwd als een breuk in een gehechtheidsrelatie. Kinderen hebben het vermogen om zich opnieuw te hechten na zo'n breuk: in een liefdevolle en sensitieve omgeving kunnen zij een veilige gehecht-

heidsrelatie opbouwen met andere volwassenen dan hun ouders. Er hoeft daarvoor geen biologische band te bestaan tussen het kind en die volwassene(n) (Van den Dries et al., 2009). Uit verschillende onderzoeken in de pleegzorg blijkt dat kinderen in pleeggezinnen een veilige gehechtheidsrelatie kunnen opbouwen met hun pleegouders (Maaskant, 2016) en (opnieuw) met hun ouders (Tahkola et al., 2021).

Het lukt echter niet altijd om een veilige gehechtheidsrelatie op te bouwen in pleeggezinnen. Dit is onder meer terug te zien in het aantal *breakdowns* in Nederland. Een *breakdown* is een ongeplande en ongewenste beëindiging van een pleegzorgplaatsing. Bij 14 procent van de kinderen die in 2024 de pleegzorg verlieten, was sprake van een *breakdown* (Jeugdzorg Nederland, z.d.). *Breakdowns* vinden plaats om verschillende redenen, waaronder overbelasting van pleegouders en conflicten tussen pleegouders en ouders (Vanderfaeillie et al., 2017). Los van de reden, heeft iedere *breakdown* op zichzelf weer negatieve gevolgen voor de gehechtheidsrelaties van pleegkinderen. Hoe vaker kinderen een wisseling van leefomgeving en daarmee een *breakdown* meemaken, hoe moeilijker het voor hen wordt om zich (opnieuw) veilig te hechten in een nieuwe situatie (Maaskant, 2016). Dit kan weer leiden tot een nieuwe *breakdown*. Iedere *breakdown* verhoogt dus de kans op een nieuwe *breakdown* in het volgende pleeggezin.

2.3 Loyaliteit

Het begrip loyaliteit werd geïntroduceerd door de Hongaarse psychiater Boszormenyi-Nagy (1920–2007). Bij loyaliteit van een pleegkind staan de relaties tussen het kind en meerdere volwassenen centraal, waarbij het kind de voorkeur geeft aan één van die personen boven een ander (Van de Koot-Dees, 2025). Van de Koot-Dees (2025) benoemt in haar lectorale rede dan ook expliciet het triadische karakter (dat wil zeggen: tussen drie personen) van loyaliteit. Voor pleegkinderen kunnen vragen rond loyaliteit ontstaan wanneer er sprake is van spanning tussen hun pleegouders en ouders. Die spanning ontstaat als volgt. Kinderen wennen meestal aan de nieuwe situatie van het pleeggezin, en passen zich aan. Zij ‘accultureren’ (dat wil zeggen: zich aanpassen aan de nieuwe omgeving) als het ware in een nieuw thuis (Mitchell, 2016). Zo kunnen er verschillen ontstaan in hoe zij zich gedragen in het pleeggezin en hoe zij zich gedroegen (of gedragen) bij hun ouders. Ouders en pleegouders wijzen kinderen daar impliciet of expliciet op. Zij kunnen ook verschillende of tegengestelde boodschappen afgeven aan kinderen. Zij kunnen bijvoorbeeld los van elkaar uitdragen: je hoort bij ons, en dat betekent dat je deze keuzes maakt, of dat je je zo gedraagt. Zo kunnen kinderen in het pleeggezin leren om algemeen beschaafd Nederlands te spreken, terwijl hun ouders hen dan kritisch wijzen op het feit dat ze zo ‘netjes’ spreken (Degener et al., 2020). Ook kunnen de pleegouders en ouders afwijzende boodschappen over elkaar afgeven via kinderen. Voor kinderen is het lastig om die boodschappen te verwerken. Want aan wie moeten zij loyaal zijn? Waaraan, of aan wie kunnen zij en mogen zij de voorkeur geven, of niet? De wijze waarop een kind op die verschillende signalen reageert, kan per kind verschillen.

Casus Arnav (pleegkind)

Arnav (14 jaar) vertelt over de loyaliteitsconflicten die hij ervaart. Zijn moeder is niet gelovig. Zijn pleegouders wel. Zowel de pleegouders als de pleegzorgbegeleider zijn trots op hoe goed het met hem gaat in het pleeggezin. Hij gaat 'goed mee' in het pleeggezin. Hij gaat mee naar de kerk. Met zijn moeder heeft hij ook goed contact. Dit brengt de jongen tegelijkertijd in een lastig parket. Hij voelt loyaliteit richting zowel zijn pleegouders als zijn moeder. Uit loyaliteit naar zijn pleegouders bidt hij mee in het gezin en gaat hij mee in het geloof. Maar zijn moeder is niet gelovig. Uit loyaliteit naar zijn moeder maakt hij zich zorgen. Wat zou er met haar gebeuren wanneer ze overlijdt? Zou ze wel in de hemel komen? Arnav is hier zo verdrietig over dat hij 's avonds vaak niet goed kan slapen. Hij durft dit niet met zijn pleegouders te bespreken.

Loyaliteitsvragen worden vaak zichtbaar in de wijze waarop pleegkinderen hun ouders en pleegouders noemen. Wie noemen ze papa of mama? En hoe verandert dat in verschillende contexten en situaties en door de tijd heen? Wat betekent dat voor de familierelaties? Wulleman et al. (2023) schrijven in dit verband over hoe familieterminologie de loyaliteitsvragen van kinderen in de pleegzorg kan weerspiegelen. Kinderen kunnen er bijvoorbeeld voor kiezen om hun pleegvader papa te noemen. Wanneer echter de eigen vader in de buurt is, noemen ze hun eigen vader papa en de pleegvader bij de voornaam. Een reden hiervoor kan zijn dat ze hun eigen vader niet willen kwetsen.

Uit onderzoek blijkt dat wanneer ouders en pleegouders elkaar accepteren en samenwerken in de opvoeding van kinderen, er minder van dergelijke loyaliteitskwetsies spelen bij de kinderen (Aartsen et al., 2021). Om die reden is er binnen verschillende Nederlandse pleegzorgorganisaties steeds meer aandacht voor samenwerking tussen de ouders en pleegouders. Wanneer die samenwerking goed gaat, hoeven kinderen minder hard na te denken over hoe ze zich moeten uiten, en bij wie, omdat ze weten en voelen dat er vanuit beide zijden begrip en acceptatie is.

Casus Rob en Eva (pleegrootouders) en Maud (dochter)

Rob en Eva zijn pleegrootouders. Hun dochter Maud kan vanwege een lichtverstandelijke beperking de dagelijkse zorg voor haar zoons niet goed aan. Tegelijkertijd is er ook veel liefde in haar gezin. Vanwege een ondersteuningsvraag van Maud is ervoor gekozen om Rob, Eva en Maud samen de verantwoordelijkheid te geven voor het gezin, waarbij de kinderen doordeweeks bij Rob en Eva verblijven en in het weekend thuis zijn bij Maud. Dat gaat heel erg goed. Rob, Eva en Maud spreken iedere week met elkaar over de opvoeding en maken daarover gezamenlijke afspraken. Eens in maand wordt dit gesprek begeleid door de pleegzorgmedewerker. Maud kan in het weekend de liefdevolle moeder zijn die ze zo graag wil zijn. De jongens ervaren die onderlinge samenwerking en acceptatie als positief en hebben niet het gevoel dat ze zich moeten aanpassen aan verschillende werelden.

2.4 Pleegkinderen en identiteit

Pleegkinderen twijfelen – mede door het ervaren van een breuk/breken in gehechtheidsrelaties en kwesties rond loyaliteit – relatief vaker dan andere kinderen over wie ze zijn, welke wensen ze hebben en bij wie ze horen (Degener et al., 2022; Schmidt et al., 2015). Ik gaf eerder al aan dat iemand zijn of haar identiteit ontwikkelt in relatie tot anderen. Juist kinderen in de pleegzorg hebben ervaren dat gehechtheidsrelaties onder druk kunnen staan en gebroken of geschonden kunnen worden. Pleegkinderen kunnen dan ook leven met vragen over kwesties die voor andere kinderen vaak meer vanzelfsprekend zijn, zoals: Wie is mijn familie? Waarom zijn de dingen zoals ze zijn? Bij wie hoor ik en wie hoort bij mij? Waarom woon ik hier? Is het allemaal mijn schuld? Ze kennen verlieservaringen en kunnen zich onzeker voelen en met schuldgevoelens kampen (Mitchell, 2017). Dit vraagt om ruimte voor processen van verwerking en acceptatie (Wagner & Heberle, 2024), en heeft impact op de wijze waarop ze zich uiten.

Ook vragen die voortkomen uit loyaliteitskwesties hebben impact op de identiteit van pleegkinderen. Verschillende boodschappen over wie ze zijn, bij wie ze horen en hoe ze zich moeten gedragen, maken het proces van identiteitsontwikkeling relatief complex. Want welk verhaal vertellen ze over zichzelf, als ze daarover tegengestelde boodschappen van verschillende opvoeders krijgen aan wie ze loyaal zijn? Kinderen kunnen zich als reactie daarop aanpassen aan verschillende situaties (*frame switching*). Dit gebeurt in nauwe relatie tot die verschillende mensen en verschillen in verwachtingen die kinderen ervaren. Ook kunnen ze identiteitsverlies ervaren. Een kind omschreef dit als: "Ik weet eigenlijk helemaal niet meer wie ik ben" (Degener, 2021).

Naast gehechtheid en loyaliteit spelen ook andere processen die impact hebben op de identiteit van kinderen in de pleegzorg. Kinderen in de pleegzorg hebben relatief vaak fysiek, verbaal of huiselijk geweld meegemaakt en/of verwaarlozing ervaren (Turney & Wildeman, 2017). Vervolgens is een uithuisplaatsing voor veel kinderen een

traumatische gebeurtenis (Goemans et al., 2016; Mitchell, 2017). Pleegkinderen hebben daarom vaak te maken met verdriet en verlieservaringen (Mitchell, 2017). Pleegkinderen met onverwerkte trauma's hebben minder ruimte voor identiteitsontwikkeling.

Layla (pleegkind, 16 jaar)

"Ik heb pas leren praten na mijn traumatherapie"

Uit verschillende studies blijkt dat wanneer kinderen trauma beleven of herbeleven, zij weinig ruimte hebben voor vragen als 'wie ben ik' en 'wat wil ik'. Wanneer trauma's worden verwerkt, ontstaat juist meer ruimte voor dergelijke vragen (Degener, 2021; Tyrell et al., 2019; Walker, 2015). Walker (2015) geeft bijvoorbeeld aan dat pleegkinderen eerst hun trauma moeten verwerken voordat ze een veilige '*sense of belonging*' kunnen ontwikkelen. En dit veilige gevoel van erbij horen is weer van belang voor het ontwikkelen van een positieve identiteit.

Ten slotte kunnen kinderen te maken krijgen met het stigma van pleegkind, wat leidt tot een 'pleegkindidentiteit'. Die identiteit ontwikkelt zich op de volgende manier. Pleegkinderen kunnen vanuit verschillende ervaringen een diep gevoel hebben van 'niet gewenst zijn'. Dit heeft te maken met een maatschappelijk stigma vanwege stereotype beelden van jeugd- en pleegzorg (Dixon et al., 2019; Dansey et al., 2018). Kinderen krijgen daarmee verschillende ondermijnende boodschappen van buitenaf, van vrienden en/of klasgenoten, over het feit dat ze pleegkind 'zijn', en in een pleeggezin wonen. Ze kunnen te maken krijgen met pestgedrag en ervaringen van uitsluiting en vooroordelen op school (Best et al., 2021). Dansey et al. (2018) geven aan dat pleegkinderen deze boodschappen kunnen internaliseren. In relatie tot anderen vragen ze zich af wat zij van zichzelf en hun familiesituatie vinden. Zo wordt 'pleegkind zijn' onderdeel van hun identiteit. Dat bepaalt mede de beleving van hun dagelijks leven en hoe zij naar de wereld kijken (Mannay et al., 2019; Wagner & Heberle, 2024). Kools schrijft in dit verband over een 'devaluatie van identiteit' (Kools, 1997). Wagner en Heberle (2024) geven aan dat dit overigens een krachtige identiteit kan zijn.

SAMENVATTING

Gebroken processen van identiteitsontwikkeling – die verband houden met breuken in gehechtheidsrelaties en loyaliteitsvragen – ondermijnen de mate waarin kinderen hun stem kunnen ontwikkelen. Om je stem te kunnen uiten, is het onder meer van belang om te weten wie je bent, wat je wilt en bij wie je hoort. Aandacht voor stemmen van pleegkinderen vraagt dus in de kern aandacht voor de identiteit van pleegkinderen en de ontwikkelingsprocessen die daaronder liggen. Om die reden is identiteit een centraal begrip in het lectoraat en werken we als lectoraat in alle onderzoekslijnen vanuit een ontwikkelingsgerichte benadering, waarbij processen van groei, exploratie en ontwikkeling centraal staan.

Een fundamenteel kinderrecht

3.1 Artikel 12

Ik heb in het eerste hoofdstuk laten zien dat kinderen in de pleegzorg op verschillende plekken onvoldoende worden gehoord: in de rechtbank, in pleegzorgorganisaties, en in pleeggezinnen. Dit druist in tegen het recht van kinderen om gehoord te worden. Volgens artikel 12 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (1989) hebben kinderen het recht om zich een mening te vormen en die vrijelijk te uiten in alle gelegenheden die hen betreffen. Volgens Lundy (2007) bestaat het recht om gehoord te worden uit vier componenten: 1) stem, 2) ruimte, 3) publiek en 4) invloed. Onder stem (1) wordt de mate verstaan waarin kinderen gefaciliteerd worden om zich te uiten. Onder ruimte (2) wordt verstaan de mogelijkheid en de context waarbinnen kinderen en jongeren zich kunnen uiten. Onder publiek (3) wordt verstaan diegenen die luisteren. Onder invloed (4) wordt de mate verstaan waarin kinderen ook daadwerkelijk invloed kunnen uitoefenen op beslissingen die hen aangaan. Ook deze laatste component is van wezenlijk belang. Wanneer niets met het verhaal van kinderen wordt gedaan (terwijl zij hadden verwacht dat dat wel het geval zou zijn), zullen kinderen het vertrouwen in anderen verliezen en niet meer zo snel geneigd zijn om hun verhaal nog een keer te vertellen.

Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK, 1989)

ARTIKEL 12

12.1 De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid.

12.2 Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht.

3.2 Wie moet luisteren?

Vanuit juridisch oogpunt is het niet altijd makkelijk geregeld wie 'het publiek' is, dus wie moet luisteren naar pleegkinderen. Wie namelijk vanuit juridisch oogpunt luistert naar de stem van een kind, hangt af van de personen of instantie waar formeel de beslissingsbevoegdheid ligt. Normaalgesproken ligt de beslissingsbevoegdheid bij degenen die ook de dagelijkse verzorging van kinderen op zich nemen. In de meeste gezinnen zijn dat de ouders. In een pleeggezin kunnen de dagelijkse verzorging en beslissingsbevoegdheid ook samenvallen. Dat is wanneer sprake is van pleegoudervoogdij. Maar in de meeste pleeggezinnen ligt dit anders. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer het gezag na een uithuisplaatsing bij de ouders of de staat ligt. Van der Zon (2020) spreekt hier van een 'ouderlijk vacuüm,' veroorzaakt door die knip tussen de dagelijkse verzorging en de juridische beslissingsbevoegdheid. De dagelijkse verzorging ligt in dat geval bij de pleegouders, terwijl de ouders of de staat de juridische taak hebben om te luisteren naar het kind en zijn of haar mening mee te nemen in belangrijke beslissingen.

Casus Peter (pleegvader) en Mo (pleegkind)

Mo woont bij familie De Vries omdat zijn moeder tijdelijk niet goed voor hem kan zorgen. Er is sprake van een vrijwillige plaatsing en het is de bedoeling dat Mo na een tijdje weer terug gaat naar zijn moeder. Het gezag ligt bij de moeder van Mo. Peter zegt daarover het volgende: "Het is goed dat het gezag bij zijn moeder ligt. Die band, die is zo sterk. En het geeft haar ook zekerheid. Ik denk dat ze daardoor de plaatsing ook beter accepteert en wij goed met haar omgaan. Wij ervoeren het namelijk echt heel anders bij de andere kinderen waarvan het gezag niet meer bij hun ouders lag. Daar ervoeren we echt veel meer strijd. Maar het is praktisch wel vaak lastig. Want wij voeden Mo op en zien hem dagelijks, maar zij moet haar handtekening zetten onder de belangrijke beslissingen, zoals het middelbareschooladvies."

Bij wie ligt het gezag, dus de beslissingsbevoegdheid, namens de staat? In eerste instantie ligt het gezag bij de jeugdbescherming. Daarbij hebben de jeugdbeschermers de taak om kinderbeschermingsmaatregelen uit te voeren, zoals een ondertoezichtstelling of voogdijmaatregel (NJI, 2025). De jeugdbescherming bepaalt of en, zo ja, welke jeugdhulp is aangewezen bij de uitvoering van de betreffende kinderbeschermingsmaatregel (artikel 3.5 van de Jeugdwet). Jeugdbeschermers werken hierbij samen met de betrokken pleegzorgmedewerkers. Pleegzorgmedewerkers hebben de taak om pleeggezinnen te ondersteunen, samenwerking tussen de ouders en pleegouders te versterken en te controleren in welke mate binnen de pleeggezinnen sprake is van een veilig opvoedklimaat. Zij hebben daarom ook een *signalerende* functie. Vanuit die functie voert iedere pleegzorgmedewerker individuele gesprekken met pleegkinderen. De richtlijn Pleegzorg (2025) geeft aan dat een pleegzorgmedewerker een kind minstens drie keer per jaar dient te spreken, en minstens eens per jaar

de ontwikkeling moet bijhouden. Uit de inspectierapporten van 2025 over de Nederlandse pleegzorgorganisaties, blijkt dat dit aantal van drie gesprekken vaak niet wordt gehaald (IGJ, 2025b). Een grote groep kinderen in de pleegzorg ziet de mensen die de beslissingsbevoegdheid hebben of die samenwerken met mensen met beslissingsbevoegdheid dus relatief weinig: enkele keren per jaar, wanneer kinderen daar behoefte aan hebben of wanneer er aanleiding toe is.

De pleegouders zijn de personen die in het dagelijks leven verantwoordelijk zijn voor veel keuzes over en rond hun pleegkinderen. Bekende voorbeelden van die keuzes zijn wat de kinderen eten en hoe laat, en of de kinderen wel of niet meegaan naar de kerk op zondag. De keuzes die in het dagelijks leven worden genomen zijn bepalend voor de mate waarin kinderen autonomie ervaren en in staat worden gesteld om autonome keuzes te maken (Van der Zon, 2020). Ook kunnen die keuzes verschillende internationale kinderrechten raken. Artikel 30 van het IVRK (1989) stelt bijvoorbeeld dat een kind dat hoort bij een (etnische, religieuze of linguïstische) minderheidsgroep in een land, het recht heeft om zijn of haar eigen taal te gebruiken en zijn of haar eigen cultuur en godsdienst te beleven. Dat kinderrecht kan onder druk staan wanneer sprake is van een transculturele plaatsing, dus wanneer bijvoorbeeld een jongen met een Oekraïense achtergrond wordt geplaatst in een van oorsprong Nederlands gezin, met een andere achtergrond, taal, normen en gebruiken.

De vraag wie er vanuit juridisch oogpunt naar een pleegkind luistert, is dus niet makkelijk te beantwoorden, omdat er in de situatie van pleegkinderen 1) een scheiding kan bestaan tussen de dagelijkse opvoeding en de beslissingsbevoegdheid, en 2) veel kinderen de mensen die de beslissingsbevoegdheid hebben of daarmee samenwerken relatief weinig zien of spreken. Juist in de dagelijkse opvoeding in het pleeggezin worden echter veel beslissingen voor de kinderen genomen die raken aan het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK, 1989). Het is dan ook van belang dat kinderen meerdere luisterende en samenwerkende partijen om zich heen hebben, die vanuit hun eigen rol van betekenis zijn.

SAMENVATTING

Kinderen in de pleegzorg hebben het fundamentele recht dat er naar hen wordt geluisterd en dat er belang wordt gehecht aan hun stem. Onvoldoende luisteren en onvoldoende gehoor geven aan die stemmen, druist in tegen artikel 12 van het IVRK. Tegelijkertijd is luisteren naar kinderen in de pleegzorg juridisch niet eenvoudig geregeld, onder andere vanwege de knip die kan bestaan tussen de dagelijkse verzorging en opvoeding door pleegouders en het nemen van juridische beslissingen door betrokken organisaties of ouders. Juist in het dagelijks leven kunnen de wensen van kinderen conflicteren met de manier van opvoeden door pleegouders en kunnen kinderen een gebrek aan autonomie ervaren. Om die reden besteedt het lectoraat ook aandacht aan de juridische dimensie van stem van kinderen in de pleegzorg. We betrekken daarbij onder meer het IVRK (1989).

Intersectionaliteit en autonomie

4.1 Twee centrale theoretische c.q. filosofische begrippen in het lectoraat

Binnen het lectoraat staan twee theoretische cq filosofische begrippen centraal, die mede de richting bepalen van inhoudelijke en onderzoeksmatige keuzes: intersectionaliteit en autonomie. Beide benaderingen geven inzicht in de mate waarin kinderen in de pleegzorg hun stem willen, mogen en kunnen laten horen.

4.2 Intersectionaliteit

De kern van intersectionaliteit is dat mensen niet in een hokje zijn te plaatsen en dus niet één identiteit hebben, maar verschillende deelidentiteiten (Crenshaw, 1989, 1991). Iemand kan bijvoorbeeld een meisje zijn *en* zich een echte Rotterdammer voelen met Turkse roots *en* zich op het hockeyveld identificeren met haar hockeyvriendinnen *en* zus zijn van twee broers *en* pleegkind zijn. Maar het is een feit dat mensen wel vaak door anderen in hokjes worden geplaatst: hoewel een kind nooit enkel is te definiëren als pleegkind, kunnen anderen (zoals leeftijdsgenoten maar ook professionals) dat wel doen. Dat heeft effect op de mate waarin een kind zichzelf als pleegkind beschouwt.

Er zijn heel veel deelidentiteiten te benoemen, die allemaal en tegelijkertijd bepalen wie iemand is, en dat kan voor iedereen anders zijn. Het voorbeeld van Eline in de kadertekst illustreert dat.

Casus Eline (pleegkind)

Eline (9 jaar) is voetballer en ze speelt met poppen. Ze is gek op dieren en speelt graag met haar hond in het bos vlak achter het huis waar ze woont. Ze gaat naar de vrije school. Ze komt uit Amsterdam, maar woont sinds een jaar met haar zusje bij haar tante en oom in Drenthe. Haar neef is nu ook haar grote broer. Ze noemt hem 'neefbroer.'

Alle aspecten die hierboven staan, maken wie Eline is en hoe ze zich ontwikkelt. Dat ze naar de vrije school gaat en op een plek woont waar ze veel in de bossen speelt met haar hond, kan bijvoorbeeld heel bepalend zijn voor het wereldbeeld dat ze later ontwikkelt. Het is voor haar fijn en vertrouwd dat ze samen met haar zusje bij haar tante en oom woont. Ook is ze trots dat ze een neefbroer heeft. Maar op school krijgt ze negatieve opmerkingen over haar Amsterdamse accent en over het feit dat ze niet bij haar ouders woont. Dat maakt haar verdrietig en onzeker.

Deelidentiteiten kunnen elkaar in positieve zin, maar ook in negatieve zin beïnvloeden. We weten dat dit bij kinderen in de pleegzorg vaak in negatieve zin gebeurt. 'In jeugd- of pleegzorg zijn' kan op zich al een negatief stigma zijn; als een pleegkind behoort tot een etnische of religieuze minderheidsgroep (en kinderen uit etnische of religieuze minderheidsgroepen zijn overgerepresenteerd in de pleegzorg), dan kan dat dubbel negatief werken en kan een kind worden gediscrimineerd of uitgesloten door anderen (Degener, 2021a). Als een pleegkind op een negatieve wijze in hokjes wordt geplaatst, dan heeft dit zijn weerslag op zijn of haar proces van identiteitsontwikkeling.

De theorie betreffende intersectionaliteit legt maatschappelijke machtsstructuren bloot, die gebaseerd zijn op die hokjes of deelidentiteiten. Zo zijn mensen eerder geneigd om naar een volwassene van 40 jaar (deelidentiteit volwassene) te luisteren dan naar een kind van 9 jaar (deelidentiteit kind). Dit gegeven wordt versterkt wanneer die mensen een kind beschouwen als relatief kwetsbaar in vergelijking tot andere kinderen, zoals kan gebeuren bij een kind dat in een pleeggezin woont: in dat geval interacteren (dat wil zeggen: komen samen) de deelidentiteit kind en de deelidentiteit pleegkind. Deze theorie kan dan ook verklaren waarom er naar sommige mensen beter en meer wordt geluisterd dan naar anderen. Het komt er in de kern van de theorie op neer dat hoe meer een persoon zich in een relatief gemarginaliseerde positie bevindt en hoe minder 'macht' die persoon heeft, hoe minder er naar die persoon wordt geluisterd. Fricker (2007) duidt dit fenomeen met de term epistemische onrechtvaardigheid. Epistemische onrechtvaardigheid ontstaat wanneer de kennis van een persoon of groep mensen consequent en systematisch wordt miskend, verkeerd wordt ge(re)presenteerd, niet wordt vertrouwd of buiten beschouwing wordt gelaten (Fricker, 2007).

Het kader van intersectionaliteit wordt vaak gebruikt om naar processen in de identiteitsontwikkeling te kijken. De intersectionele invalshoek helpt vervolgens om de maatschappelijke positionering van mensen, en dus ook kinderen in de pleegzorg, inzichtelijk te maken, daarop te reflecteren en deze te veranderen (Collins, 2019; Crenshaw, 1989). Daarmee sluit de intersectionele invalshoek aan bij een belangrijk doel van 'stem' en participatie (Dedding & Aussems, 2024), namelijk: tot meer gelijkwaardige posities te komen.

4.3 Autonomie

Autonomie is een sleutelbegrip bij stem van kinderen binnen de jeugdzorg (Schoch et al., 2020). Autonomie betreft de mate waarin een persoon kan handelen vanuit eigenaarschap en psychologische vrijheid (Cashmore, 2002; Freundlich et al., 2007). Autonomie kan dan ook worden beschouwd als de capaciteit van mensen (en dus van kinderen en jongeren) om hun eigen doelen te verwezenlijken. Omdat sociale relaties ondersteunend zijn aan en voorwaardelijk voor het kunnen ontwikkelen van autonomie, is autonomie in de kern een relationeel concept: kinderen ontwikkelen autonomie in relatie tot hun sociale omgeving.

Om daar meer inzicht in te geven, hanteer ik de theorie van her- en erkenning van Anderson en Honneth (2005). Deze theorie houdt in dat de ontwikkeling van autonomie een relationeel en wederkerig proces is, waarbij autonomie zich ontwikkelt in afhankelijkheid van her- en erkenning door anderen. Dat maakt autonomieontwikkeling volgens de auteurs kwetsbaar wanneer zich breuken of verstoringen in relaties voordoen. Volgens de auteurs zijn drie houdingen die mensen hebben ten opzichte van zichzelf voorwaardelijk voor de ontwikkeling van autonomie: 1) zelfrespect, 2) zelfvertrouwen en 3) zelfwaardering (Anderson & Honneth, 2005).

Ad 1. Zelfrespect

Zelfrespect gaat over jezelf kunnen zien als iemand met dezelfde morele rechten als ieder ander. Kinderen ontwikkelen zelfrespect op het moment dat ze door anderen worden her- en erkend als mensen met rechten. Om die reden is het ook zo belangrijk dat mensen zich bewust zijn van (onder andere) de internationale kinderrechten. Niet alleen de kinderen zelf, maar ook de mensen en netwerken om hen heen. Het gaat er in de kern om dat de verschillende mensen en netwerken handelen vanuit de houding dat kinderen rechten hebben en dat kinderen voor zichzelf kunnen opkomen vanuit een bewustzijn van die rechten. De ontwikkeling van zelfrespect bij een kind kan worden ondermijnd als hij of zij wordt gekleineerd, buiten wordt gesloten of een ondergeschikte positie toebedeeld krijgt. Dat is dan ook in strijd is met het IVRK (1989). Op het moment dat er bijvoorbeeld stelselmatig niet wordt geluisterd naar de mening van een kind in een (pleeg)gezin, krijgt dat kind een ondergeschikte positie toebedeeld.

Ken je rechten

Jeugdstem (de organisatie van vertrouwenspersonen in de jeugdzorg) heeft een informatieboekje uitgebracht voor pleegkinderen: Ken je rechten (Jeugdstem, 2025). Daarin staan op heel heldere wijze belangrijke rechten beschreven van kinderen tussen de 12 en 18 jaar die wonen in een pleeggezin.

Ad 2. Zelfvertrouwen

Mensen bouwen zelfvertrouwen op in relatie tot anderen, en zelfvertrouwen is daarmee verbonden aan de mate waarin mensen anderen (kinderen en volwassenen) kunnen vertrouwen. Voor het ontwikkelen van zelfvertrouwen zijn open en eerlijke relaties met betrouwbare mensen essentieel, net als liefdevolle relaties waarin persoonlijke behoeften en emoties worden erkend. Her- en erkenning van die behoeften en emoties door volwassenen is hierbij van belang.

Er zijn verschillende onderzoeken en voorbeelden waaruit blijkt dat kinderen in de pleegzorg niet altijd de erkenning (dus waardering of bevestiging) krijgen van volwassenen voor wat er allemaal gebeurt in hun leven, bijvoorbeeld voor wat er is gebeurd voorafgaand aan de plaatsing, tijdens de uithuisplaatsing en in het pleeggezin. Ook is er niet altijd herkenning van en erkenning voor de pijn, rouw en verlieservaringen van de kinderen (Mitchell, 2017).

Casus Mattie (pleegkind)

Vanaf het moment dat Mattie (19 jaar) in een pleeggezin woonde, ervoer ze dat van haar werd verwacht dat het goed met haar zou gaan. Ze deed er dan ook alles aan om haar pleegouders en pleegzorgbegeleider te laten geloven dat het goed met haar ging. Maar eigenlijk voelde ze zich diep vanbinnen heel verdrietig. Niemand informeerde naar haar pijn. "Mag mijn pijn er wel zijn?", vroeg ze zich af. "Of ben ik te veel met al mijn pijn, en zit niemand daarop te wachten?" Mattie vertelde dat het heel fijn zou zijn geweest als er erkenning voor haar pijn was geweest in de tijd dat ze in het pleeggezin woonde. Als ernaar was gevraagd, dan zou ze het gevoel hebben gehad dat ze echt was gehoord en gezien.

Ook zijn er kinderen die erkenning door een volwassene hebben ervaren en aangeven dat dat heeft geleid tot meer vertrouwen in zichzelf. Dat geeft onder meer het verhaal van Jefren weer.

Casus Jefren (pleegkind)

Jefren vertelt in de podcast 'Lieve Lieve' aflevering 3 'Wie ben ik?' over zijn ervaringen in zijn pleeggezin. Daar kreeg hij het gevoel dat hij goed genoeg was. Hij beschrijft in de podcast hoe zijn pleegvader oprechte interesse in hem toonde en een band met hem opbouwde door samen een ijsje te eten en op een bankje te zitten, "los van kaders en regeltjes". Jefren geeft in de podcast aan: "Toen begon ik mezelf een kans te geven."

Het is dus van belang dat kinderen het gevoel hebben dat ze kunnen bouwen op anderen en dat ze bij die personen hun gevoelens, wensen, emoties en pijn kwijt kunnen. Ook is het van belang dat kinderen het gevoel hebben dat ze vanuit vertrouwen zichzelf en de wereld om hen heen kunnen onderzoeken, zonder dat dit consequenties heeft voor de relaties met hun (pleeg)ouders. Volgens Dozier et al. (2025) kan het lastig zijn voor pleegkinderen om dat vertrouwen te voelen. Zij kunnen uit angst voor afwijzing of opnieuw een uithuisplaatsing terughoudend zijn met het onderzoeken van een wereld die afwijkt van de wereld of normen van hun pleegouders. Dat kan hen belemmeren in het ontwikkelen van autonomie.

Kinderen in de pleegzorg hebben breuken in gehechtheidsrelaties meegemaakt, en ervaren dat ze niet altijd kunnen vertrouwen op volwassenen. Dat heeft een negatieve invloed op de mate waarin ze zelfvertrouwen ontwikkelen. Best et al. (2021) schrijven dat kinderen in de pleegzorg het lastig kunnen vinden om mensen te vertrouwen, omdat ze eerder in de steek gelaten zijn door volwassenen. Echter, het vertrouwen in mensen kan herstellen als de kinderen merken dat volwassenen, zoals een professional, (pleeg)ouder of docent, hen erkenning geven voor hun behoeften, ervaringen en emoties. Herstel in relaties leidt vervolgens tot meer zelfvertrouwen.

Ad 3. Zelfwaardering

Bij zelfwaardering staat sociale waardering centraal. Mensen ontwikkelen de waardering voor zichzelf namelijk in een wereld waarin andere mensen boodschappen naar hen uitzenden. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om (terloopse) opmerkingen of non-verbale reacties. Het gaat er bij zelfwaardering om dat iemand zichzelf kan zien als een autonoom persoon die ertoe doet en die door anderen gewaardeerd wordt om wie hij of zij is, en welke keuzes iemand maakt. Sociale waardering kan impliciet of expliciet gegeven worden. Het semantische veld (de wereld van taal) waarin mensen zich bevinden, speelt hierbij een rol; het kan mensen in een kwetsbare positie zetten. Woorden kunnen mensen maken of breken.

Om dit aspect te verhelderen, geef ik mijn briefwisseling weer met Lily Monori van Dijken, ambassadeur van de pleegzorg, spreker, dichter en auteur.

Beste Lily,

Wat fijn dat we een dialoog starten rond onderwerpen over stem van kinderen in de pleegzorg. Ik zou graag willen starten met taal. In een dialoog is de taal die je gebruikt van belang: wat je zegt, en hoe, doet ertoe. Taal zet ook bewust of onbewust mensen neer op een bepaalde plek: het geeft mensen een positie. Dat geldt ook voor kinderen. Als je tegen een kind zegt die net in de speeltuin aan een onbekende volwassene om een ijsje heeft gevraagd: "Wat ben je moedig om dat te vragen", dan geef je een kind een heel andere positie, dan als je zegt: "Het is wel erg brutaal van je om dat te vragen!" In de woorden die je gebruikt, zit een bepaalde norm: ik vind het goed dat je dat doet, versus: eigenlijk kun je dat niet aan onbekenden vragen.

Mensen ontwikkelen zelfwaardering in die wereld van taal. In taal zit eigenlijk sociale waardering verpakt. Dit gebeurt impliciet en expliciet. Het is zowel openlijk als verborgen. Die taal kan leiden tot krachtige, maar ook tot kwetsbare posities. Om dit te verhelderen laat ik in onderstaand kader verschillende uitspraken zien van kinderen en jongeren met ervaring in de pleegzorg.

"Op straat zeggen mensen weleens tegen mijn pleegouders: wat goed dat je een pleegkind hebt! Waarom zou het goed moeten zijn om voor mij te zorgen?"

"Ze zeggen tegen me: je moet dankbaar zijn. Waarom zou ik dankbaar moeten zijn? Ik heb er zelf toch niet voor gekozen om hier te zijn."

"Waarom ben ik een pleegkind? Waarom niet gewoon een kind? Toen ik op de groep woonde was ik ook niet ineens een groepskind."

Ik zou het fijn vinden, Lily, om met jou bovenstaande uitspraken te ontleden. Wat denk jij dat er daadwerkelijk wordt gezegd? Wat wordt ermee bedoeld? Ik ben benieuwd naar hoe jij hierover denkt, en ik hoor graag je antwoord!

Groet Clementine

Beste Clementine,

Het raakt me hoe scherp je de invloed van taal benoemt – hoe woorden ons niet alleen beschrijven, maar ook bepalen hoe we onszelf zien. Ze kunnen ons optillen, laten voelen dat we er mogen zijn, of juist kleiner maken, alsof we een last zijn of een uitzondering. De drie voorbeelden die je noemt voelen voor mij als pleegkind heel herkenbaar.

Ik herken hoe woorden soms bedoeld zijn als compliment, maar tegelijk een gevoel van anders-zijn oproepen. Hoe een boodschap van dankbaarheid kan klinken als een verplichting, waardoor je je gevoelens gaat wegstoppen. En hoe een label zoals pleegkind kan voelen als een stempel dat je overal meedraagt – op school, in je gezin en in je eigen hoofd.

Wat ik heb geleerd, is dat woorden niet zomaar verdwijnen. Ze blijven hangen. Soms jaren later hoor ik nog steeds die ene zin, en voel ik hoe ik me toen voelde – trots, schuldig, anders of onzeker. Daarom is dit gesprek zo belangrijk: om taal bewust te kiezen, zodat kinderen zich gezien voelen als wie ze zijn, niet als wat hun situatie van hen maakt.

1. “Wat goed dat je een pleegkind hebt!”

Als kind hoorde ik deze woorden niet vaak, maar de afgelopen jaren wel steeds vaker. Voor mij klonk het alsof mensen zeiden: “Het is bijzonder dat iemand de moeite neemt om voor jou te zorgen, want dat is niet vanzelfsprekend.” Die woorden waren vaak vriendelijk bedoeld – mensen willen pleegouders waarderen voor hun inzet – maar bij mij kwam het anders binnen. Het voelde niet alsof ik gezien werd, maar alsof er applaus was voor het feit dat iemand mijn aanwezigheid verdroeg. De boodschap die ik hoorde was: “Jij bent niet gewoon een kind dat liefde en zorg verdient, je bent een uitdaging waarvoor lof nodig is.”

Veel pleegkinderen herkennen dit. Complimenten die eigenlijk voor de pleegouders bedoeld zijn, kunnen voor het kind dubbel aanvoelen. Alsof je telkens herinnerd wordt aan je ‘bijzonderheid’, terwijl je eigenlijk gewoon kind wilt zijn. Wat veel fijner zou zijn om te horen, is iets eenvoudigs als: “Wat mooi dat jullie samen een gezin vormen.” Dat benadrukt verbinding en gelijkwaardigheid, in plaats van verschil en last.

2. “Je moet dankbaar zijn.”

Deze zin heeft mij lang achtervolgd. Dankbaarheid voelde vaak als een plicht, niet als een gevoel. Natuurlijk kon ik blij zijn dat er iemand voor me zorgde, maar het was niet mijn keuze om weg te moeten bij mijn biologische ouders. Wanneer iemand zei dat ik dankbaar moest zijn, hoorde ik vooral: “Je mag niet klagen, je hebt geen recht op verdriet of boosheid.” Dat legde een soort schuld op mijn schouders – alsof ik in ruil voor een bed en eten altijd blij moest zijn.

Ik weet dat veel pleegkinderen dit zo ervaren. Dankbaarheid die wordt opgelegd, verdringt emoties die er óók mogen zijn: boosheid, gemis, verdriet, teleurstelling. Voor een kind is dat verwarrend. Want wat doe je met die gevoelens als ze telkens worden bestempeld als 'ondankbaar'? In werkelijkheid heeft een kind in de pleegzorg juist behoefte aan erkenning voor de complexiteit van zijn gevoelens. Dankbaarheid kan alleen echt ontstaan naast de ruimte om die andere emoties te voelen. Pas dan groeit ze van binnenuit – niet als plicht, maar als iets echts.

3. “Waarom ben ik een pleegkind, waarom niet gewoon een kind?”

Dit is misschien wel de kern. Het woord pleegkind zette mij in een aparte categorie. Ik was niet gewoon Lily, maar altijd 'de pleeg'. Op school, in mijn gezin, zelfs in mijn eigen gedachten. Het label benadrukte dat ik anders was. De zin “Toen ik op de groep woonde, was ik geen ‘groepskind’” roept in mij op dat je gewoon een kind bent dat daar verbleef. Waarom moest ik in een pleeggezin wél een label dragen dat voortdurend zei: “Je hoort er niet helemaal bij”?

Voor veel pleegkinderen werkt taal op die manier. We zeggen niet: “Dat is een kleuterschoolkind.” We weten dat zo'n etiket iemand terugbrengt tot één kenmerk van zijn leven. Toch doen we dat wel met pleegkinderen. En dat voelt zwaar, juist in de fase waarin je nog maar net leert wie je bent. Wat ik – en ik denk ieder pleegkind – eigenlijk wil, is gewoon kind zijn. Zonder label. Zonder stempel. Gewoon gezien worden als wie je bent, niet als wat je situatie van je maakt.

Wat ik hiermee bedoel

Deze voorbeelden laten zien hoe woorden niet neutraal zijn. Ze geven betekenis, positie en soms onbedoeld ook een oordeel. Wat ik als pleegkind nodig had, was taal die mij zag als volledig mens – niet als uitdaging, niet als schuldenaar van dankbaarheid, niet als categorie. Misschien begint dat al door gewoon te zeggen: “Wat fijn dat je er bent.” Of: “Hoe voel jij je in dit gezin?” Woorden die ruimte geven, in plaats van beperkingen.

Dit gesprek is belangrijk – niet alleen voor pleegkinderen, maar voor iedereen die leert hoe groot de kracht van taal kan zijn.

grtz Lily

De theorie van her- en erkenning is gekozen als theoretisch basisbegrip van het lectoraat, omdat deze de nadruk legt op processen die voorwaardelijk zijn voor kinderen om zichzelf te kunnen zien als volwaardige personen van wie de stem het waard is om gehoord te worden. De theorie legt bloot hoe ondermijnende processen, die herkenbaar zijn binnen de pleegzorg, de mate van ontwikkeling van autonomie beïnvloeden. Dit vraagt binnen de pleegzorg om een reflectie op de gehanteerde taal en de boodschappen die daarmee worden afgegeven, op de mate waarin er in de pleegzorg bewust vanuit (kinder)rechten wordt gehandeld en op de mate waarin volwassenen in staat zijn relaties met kinderen vorm te geven vanuit vertrouwen.

SAMENVATTING

De relationele en maatschappelijke context waarbinnen kinderen zich bevinden, doet ertoe. De hier behandelde theorieën bieden handvatten om beter te begrijpen waarom het voor kinderen in de pleegzorg lastig kan zijn om hun verhaal te vertellen. Intersectionaliteit en autonomie bieden als theoretische cq filosofische basisbegrippen van het lectoraat ruimte om onderzoekend naar die relationele en maatschappelijke context te kijken.

PLEEGZORGORGANISATIE

Schijnbare tegenstellingen bij het horen van kinderen in de pleegzorg

5.1 Ombuigen van tegenstellingen

In het proces van praten met en luisteren naar kinderen bestaan enkele tegengestelde dynamieken. Een voorbeeld daarvan is dat de professional wel ruimte biedt aan het kind om zijn of haar stem te laten horen, maar dat het kind geen behoefte heeft om (op die manier, op die plek, in die context, met die persoon) te praten. Bij deze dynamieken is echter sprake van schijnbare tegenstellingen. In dit hoofdstuk benoem en ontrafel ik vier van die tegenstellingen. Ik buig de tegenstellingen om naar situaties waar wel ruimte ontstaat om kinderen te horen en naar hen te luisteren.

5.2 Leefwereld versus systeemwereld

Verschillende pleegzorgprofessionals geven aan dat ze weliswaar afspraken maken met een kind om te praten, maar dat een kind er niet altijd is en/ of daar niet altijd zin in heeft. Deze professionals kunnen zich afvragen hoe ze een kind dan wel kunnen horen. Het lijkt dat twee werelden hier elkaar onvoldoende ontmoeten: de leefwereld van kinderen en de systeemwereld van professionals (Habermas, 1987/1981). Zo sluit de agenda van een professional niet altijd aan bij de agenda van een pleegkind: het moment waarop een professional tijd heeft om te luisteren hoeft voor een kind niet een goed moment te zijn om te praten. Soms wil een kind niet met die specifieke professional praten, maar wel met iemand anders. Ook kan het zijn dat de plek waar de professional wil afspreken, voor een kind niet goed voelt. Een minder gebruikelijke plaats kan een kind wellicht wel uitnodigen om te praten.

Investeren in het contact

Een pleegzorgwerker gaf aan dat ze investeert in het contact met kinderen die ze begeleidt, door bijvoorbeeld samen naar de McDonalds te rijden, naast elkaar te zitten en daarbij eigenlijk niets te verwachten. Ze vertelde: "Zo ontstaan de gesprekken eigenlijk vanzelf, vooral op de terugweg."

Ook kan de manier waarop het kind het comfortabel vindt om haar of zijn stem te laten horen, afwijken van wat de professional in eerste instantie verwacht. Zo zei Lisa: *“Ik heb nooit zo’n zin om te praten. Ik stuur liever een berichtje naar de mevrouw van pleegzorg als er iets is. En eigenlijk reageert ze dan altijd meteen.”* Hiermee geeft ze een signaal af over wat voor haar comfortabel voelt, en luisteren naar een dergelijk signaal is een manier om de stem van een kind of jongere serieus te nemen. Dat vraagt allemaal om een open en bescheiden benadering vanuit de pleegzorgprofessionals en organisaties (Abe, 2020).

Uit de geschetste tegenstelling wordt duidelijk dat luisteren naar kinderen en jongeren niet vraagt om een technisch-instrumentele, maar om een relationele benadering (Cassidy et al., 2022). Want onder wiens voorwaarden vindt een gesprek plaats? En in welke mate is er aandacht voor de manier waarop kinderen hun stem willen en kunnen laten horen? Vindt het gesprek plaats op initiatief van het kind of de jongere en op een plek die hij of zij daarvoor heeft aangewezen (fysiek of online) of moet het gesprek passen in het (werk)schema van de volwassene? De schijnbare tegenstelling kan daarmee omgebogen worden naar: hoe kunnen kinderen en jongeren hun stem laten horen op een moment dat en een manier die bij hen past? Dit vraagt dus – gefaciliteerd door de organisaties – om ruimte voor informele structuren naast de formele structuren, die professionals de mogelijkheid en ruimte geven om aan te sluiten bij de kinderen en jongeren in het betreffende moment (Cassidy et al., 2022). Zo komen de leef- en systeemwereld dicht bij elkaar.

5.3 Belang van het kind versus stem van het kind

Het IVRK (1989) schrijft voor dat er zowel aandacht moet zijn voor de stem van het kind (artikel 12) als voor het belang van het kind (artikel 3). Uit verschillende studies blijkt dat de twee kinderrechten op gespannen voet met elkaar kunnen staan. Kinderen kunnen immers wensen hebben die niet direct in hun eigen belang zijn, of professionals kunnen handelen vanuit het belang van het kind, terwijl dit in de ogen van het kind niet zo is (Weijers, 2024). Berrick (2018) beschrijft verschillende vergelijkbare spanningen tussen verschillende principes tijdens het handelen binnen de jeugdbescherming. Zij stelt dat het leggen van een nadruk op een van die principes, bijvoorbeeld het opgroeien in een veilige omgeving, ten koste kan gaan van een ander principe, zoals het gehoor geven aan de stem van het kind.

Spanning bij het kind zelf tussen stem en belang

Jurre (13 jaar) woont in een pleeggezin. Hij vertelt: "Ik weet wel dat het beter voor mij is om hier te zijn, maar het liefst woon ik bij papa en mama."

Het is, zo betoogt ze, vanuit professioneel perspectief lastig om het goede te doen vanuit het ene principe, zonder afbreuk te doen aan een van de andere principes. Er zijn verschillende voorbeelden te noemen waarin stem en belang van kinderen in de pleegzorg tegenover elkaar staan. Zo beschrijft Van der Zon (2020) in haar proefschrift het voorbeeld van een pleegkind dat een medische behandeling weigert, terwijl artsen bepalen dat die behandeling noodzakelijk is voor de gezondheid van het kind. Op dat moment treedt een ander onderdeel van artikel 12 van het IVRK in werking, namelijk dat kinderen gehoord worden naar gelang de mate waarin zij in staat zijn zich te uiten. Professionals kunnen ervoor kiezen het belang en niet de wens van een kind de doorslag te laten geven, als een kind bijvoorbeeld volgens hen niet voldoende in staat is om zich te uiten vanwege bijvoorbeeld de (ontwikkelings)leeftijd.

De spanning tussen een belang en de stem van een kind is echter niet absoluut. Luisteren naar de stem van het kind of de jongere en die stem vervolgens serieus nemen, is op zichzelf altijd in het belang van een kind (Augsberger, 2014). Zoals eerder aangegeven: daadwerkelijk luisteren naar kinderen bevordert hun welzijn. Het bevordert bijvoorbeeld het vertrouwen dat kinderen in zichzelf en hun omgeving hebben (Anderson & Honneth, 2005). Er kan weliswaar een spanning ontstaan tussen een wens van een kind en datgene wat op dat moment in zijn of haar belang is zoals Van der Zon (2020) stelt, maar ook hier speelt de noodzaak van een relationele benadering. Vanuit die benadering kunnen kinderen zich op veilige wijze uiten, en (leren) zij begrijpen wat wel en niet kan, terwijl ze tegelijkertijd serieus genomen worden door volwassenen. Cassidy et al. (2022) omschrijven het als volgt: luisteren naar de stem van een kind hoeft niet te betekenen dat het verzoek of de wens wordt ingewilligd. Belangrijk is dat het verzoek serieus wordt genomen, dat de bijdrage van het kind wordt gewaardeerd en dat het kind ziet en begrijpt hoe en waarom er op de betreffende manier met het verzoek wordt omgegaan. Ook is het van belang om te kijken naar de reden die achter het verzoek of de wens ligt. Het is goed om dat samen met het kind te achterhalen en te ontrafelen. Zo kan achter het feit dat een kind een medische ingreep wil weigeren, misschien angst een rol spelen. Wanneer die angst serieus wordt genomen, kan de professional samen met het kind onderzoeken hoe het kind daar het beste bij kan worden begeleid.

5.4 Vaak vertellen versus niet gehoord worden

Bij het lezen van bronnen en bij verschillende gesprekken in de praktijk kwam ik een aantal keer de paradox tegen dat kinderen weliswaar vaak en op verschillende plekken hun verhaal vertellen aan steeds weer andere professionals, maar dat ze tegelijkertijd stelselmatig niet echt worden gehoord (Dixon et al., 2019). Ook de auteur van het citaat waar ik de inleiding mee startte, doelt met *'hidden in plain sight'* dat toen hij in een pleeggezin woonde veel mensen langskwamen en vragen aan hem stelden, maar dat niemand hem echt zag (Sissay, 2019). Professionals geven dan ook weleens aan: "Ze [pleegkinderen] spreken al zo veel mensen, en dan kom ik er ook nog bij." Volgens Caldwell et al. (2019) heeft dit onder andere te maken met het groot aantal professionals dat betrokken is bij een pleegzorgtraject. Kennan et al. (2019) geven aan dat professionals onvoldoende tijd hebben om een relatie op te bouwen met kinderen en dat ze veelal werken met tijdrovende en bureaucratische systemen. Dit gegeven leidt zowel voor professionals als de mensen met wie zij werken tot mechanismen van *disempowerment*. Dit gevaar blijkt ook uit een artikel van Hardenstedt et al. (2024). De pleegzorgwerkers die zij interviewden gaven aan dat, hoewel het niet hun intentie was, het horen van de stem van kinderen in de pleegzorgpraktijk vaker een stap was in een bureaucratisch proces dan een stap in een relationeel proces.

Ook hier is echter sprake van een schijnbare tegenstelling. Het gaat er namelijk niet om hoe vaak kinderen hun verhaal vertellen. Het gaat opnieuw om die relationele benadering. Het gaat erom dat er werkelijk naar kinderen geluisterd wordt en dat ze gehoord worden. Wanneer met hun verhaal telkens niets wordt gedaan of luisteren alleen een handeling is in een bureaucratisch proces, is er juist helemaal geen sprake van stem.

5.5 Verhalen van kwetsbaarheid versus verhalen van kracht

Professionals uit de jeugd- en pleegzorg en (pleeg)ouders geven weleens aan: kinderen zijn te kwetsbaar om te praten. Dat leidt tot de spanning tussen het willen beschermen van kinderen die te kwetsbaar zijn om hun verhaal te doen (verhalen van kwetsbaarheid) en de mogelijkheid creëren waarin zij juist hun verhaal kwijt kunnen (verhalen van kracht). Vaak beschermen pleegouders of pleegzorgbegeleiders de kinderen vanuit de verhalen van kwetsbaarheid. Grietens (2011) heeft het in dit verband over *'gatekeepers'*. Ook hier is sprake van een schijnbare tegenstelling. We weten uit onderzoek dat wanneer kinderen op een betekenisvolle manier hun stem kunnen laten horen, dit kan leiden tot *empowerment*. Ook weten we dat dit andersom ook geldt: wanneer kinderen in onvoldoende mate hun stem kunnen laten horen, kan dit leiden tot *disempowerment* (Augsberger, 2014). Als kinderen in de pleegzorg niet de gelegenheid krijgen om hun stem te laten horen, blijft een grote groep kinderen ongehoord en ongezien. Dit versterkt juist hun kwetsbare positie (Grietens, 2011).

SAMENVATTING

In dit hoofdstuk heb ik vier schijnbare tegenstellingen rond stem van kinderen in de pleegzorg benoemd. Die schijnbare tegenstellingen kunnen ervoor zorgen dat volwassenen het lastig vinden om goed naar de stem van kinderen te luisteren: omdat kinderen of jongeren niet willen praten, omdat hun stem niet altijd in hun belang is, omdat kinderen al zo vaak en op meerdere plekken moeten praten, of omdat ze te kwetsbaar zijn. Wanneer we deze schijnbare tegenstellingen vanuit een relationele benadering ombuigen, ontstaat weer ruimte voor het perspectief van kinderen.

Verandering in de pleegzorg

6.1 Onderzoeksagenda

Het lectoraat Stem van Kinderen in de Pleegzorg heeft een onderzoeksagenda opgesteld met vier onderzoekslijnen. In dit hoofdstuk presenteer ik deze onderzoeksagenda. We beogen daarmee als lectoraat verandering teweeg te brengen in de pleegzorg. Er is dan ook gekozen voor onderzoek waarmee we met praktijkgerichte veranderprocessen aan de slag gaan. We benaderen de stem van kinderen in de pleegzorg daarbij niet als een uniforme stem, maar vanuit meerstemmigheid. Er is een scala aan stemmen die we kunnen horen en begrijpen. Centraal staat de context. De relaties die professionals en (pleeg)ouders aangaan met kinderen, en een reflectie daarop, maken deel uit van die context.

6.2 Participatief actie-onderzoek

De onderzoeksmethoden die we hanteren zijn doorgaans dialogisch, kwalitatief en participatief van aard. Participatief actie-onderzoek is een onderzoeksmethodologie waar dialogische processen en verbetering van de praktijksituatie centraal staan. Daarom hebben we participatief actie-onderzoek gekozen als centrale vorm van onderzoek. Deze vorm van onderzoek leent zich vervolgens goed voor de intersectionele benadering waar we voor hebben gekozen. Intersectionaliteit is immers te beschouwen als een kritische theorie waarmee maatschappelijke ongelijkheid aan de kaak wordt gesteld, en participatief actie-onderzoek valt binnen het kritisch-emancipatoire onderzoeksparadigma, met als doel om situaties van binnenuit, in gezamenlijkheid met de betrokkenen, te veranderen en te verbeteren (Collins, 2019). Deze processen staan centraal in alle onderzoekslijnen van het lectoraat.

6.3 Drie kennisbronnen

Binnen het lectoraat werken we vanuit drie kennisbronnen: wetenschappelijke kennis, praktijk- en ervaringskennis. In het hart van het lectoraat bevinden zich een participatieteam en een jongerenteam. Die teams bestaan uit mensen met ervaring in de pleegzorg als eigen kind, pleegkind of (pleeg)ouder, mensen uit de praktijk van de pleegzorg, kenniswerkers en onderzoekers. De teams bepalen mede de koers en inhoud van het lectoraat. Zo zijn de vier onderzoekslijnen van het lectoraat in nauwe samenspraak met deze teams ontwikkeld. Ook worden mensen met ervaringskennis binnen het lectoraat opgeleid tot onderzoekers. Zo zijn naast wetenschappelijke kennis,

ook ervaringskennis en praktijkkennis verankerd in het lectoraat, en ontwikkelen we vanuit die kennisbronnen nieuwe kennis.

6.4 Verschillende disciplines

We werken niet alleen vanuit verschillende kennisbronnen, we brengen ook verschillende disciplines samen. In de eerste plaats is dat sociaal werk: dit lectoraat is ingebed in de opleiding Social Work aan Hogeschool Rotterdam. Samen met studenten en docenten van die opleiding onderzoeken we hoe de stemmen van de kinderen en jongeren beter gehoord kunnen worden. Zo dragen we bij aan kennis voor de huidige en de toekomstige *social workers*.

Verder maken we als lectoraat gebruik van juridische, pedagogische, filosofische en psychologische disciplines. Deze disciplines hebben hun eigen invalshoek op het thema. We leren daardoor het thema beter begrijpen en doorgronden. Omdat we zoeken naar een andere positionering van kinderen in de pleegzorg is bijvoorbeeld het bevragen van geldende normen essentieel. Met een filosofische reflectie worden deze geldende normen bevraagd en in een ander perspectief geplaatst. Het kinderrechtenperspectief gaat uit van de rechten die kinderen hebben in een pleeggezin, en helpt bij het maken van keuzes in de pleegzorg in het geval kinderrechten in het geding zijn. Begeleidingskundige kennis helpt om de processen van verandering in pleegzorgorganisaties vorm te geven. Pedagogische en psychologische kennis helpt om inzicht te geven in de opgaven waar kinderen voor staan bij het ontwikkelen van identiteit en autonomie. We verbreden de uitkomsten van de verschillende onderzoeken vervolgens naar andere gebieden binnen de jeugdzorg, en daarbuiten, zoals het onderwijs.

6.5 Onderzoekslijnen

Onderzoekslijn 1: Stemmen van kinderen in de pleegzorg in het dagelijks leven

In de eerste onderzoekslijn werken we aan pleegzorg waar kinderen écht gehoord worden. Kinderen hebben ruimte nodig om te ontdekken wie ze zijn en wat ze belangrijk vinden. Dat is een proces. We zien het als iets wat groeit, stap voor stap. Wat kinderen meemaken, wie ze spreken, bij wie ze horen en bij wie of waar ze zijn, doet er daarbij toe. Daarom kijken we niet alleen naar de kinderen zelf, maar ook naar hun omgeving:

(pleeg)ouders, docenten, buren, pleegzorgmedewerkers en andere betrokkenen. We ontwikkelen kennis over de wijze waarop die ruimte kan worden ingericht en wat daarvoor nodig is vanuit verschillende perspectieven, zodat kinderen zich vanuit vertrouwen en verbondenheid kunnen uiten op een manier die bij hen past.

We werken aan verschillende activiteiten. Zo zijn er twee docentonderzoekers Social Work van Hogeschool Rotterdam bij deze onderzoekslijn betrokken: Bregtien Ridderhof richt zich op de stem van heel jonge kinderen in de pleegzorg en Corstin Dieterich kijkt vanuit concepten voor autonomie en rechtvaardigheid met een filosofische bril naar stem van kinderen in de pleegzorg. Daarnaast zijn studenten van de opleiding Social Work actief binnen deze onderzoekslijn. Zij werken bijvoorbeeld aan het project 'Vertel je verhaal op eigen wijze'.

Deze onderzoekslijn levert onder meer het volgende op:

- methoden en een methodologie waarmee kinderen in de pleegzorg (en bredere jeugdzorg) zich op hun eigen wijze kunnen uiten;
- handelingsperspectieven voor (pleeg)ouders en professionals, zodat zij goed naar kinderen kunnen luisteren en gehoor kunnen geven aan die stemmen;
- implementatie van voorwaarden voor stem in (pleeg)gezinnen en organisaties.

Onderzoekslijn 2: My voice, my right!

In de tweede onderzoekslijn staan kinderrechten centraal. Kinderen in een pleeggezin hebben in het dagelijks leven met verschillende kinderrechten te maken, zoals de volgende:

- Kinderen hebben het recht op het beoefenen van het eigen geloof. Dit kan lastig zijn als kinderen bijvoorbeeld worden geplaatst in een gezin met een ander geloof.
- Kinderen hebben het recht op het hebben van een eigen mening. Dit kan lastig zijn, als bijvoorbeeld ouders aan een eigen kind vertellen dat hij of zij een pleegbroertje of -zusje krijgt, zonder dat het eigen kind iets is gevraagd.

Internationale en Europese kinder- en mensenrechten én gesprekken in de praktijk vormen de basis van deze onderzoekslijn. We onderzoeken hoe vanuit een kinderrechtenperspectief spanningen rond bijvoorbeeld cultuur, religie en identiteit

beter kunnen worden besproken. En hoe er beter gehandeld kan worden in de praktijk. In het kader van deze onderzoekslijn werken we onder andere nauw samen met de rechtenfaculteit van Universiteit Leiden.

Deze onderzoekslijn levert handvatten op voor kinderen, (pleeg)ouders en professionals om steeds bewuster vanuit kinderrechten te handelen.

Onderzoekslijn 3: Participatie in pleegzorgorganisaties

In de derde onderzoekslijn creëren we ruimte voor de positie van kinderen in de pleegzorg. Hoe kan een organisatie een luisterende cultuur creëren? Hoe kan een organisatie naar kinderen toe bewegen, in plaats van dat kinderen de weg moeten vinden binnen de bestaande structuren van de organisatie? Hoe kan een organisatie de (nog) niet gehoorde stemmen horen? Wat is daarin de rol van pleegzorgprofessionals en van andere betrokkenen? Kortom: hoe kan de positie van kinderen binnen pleegzorg worden verbeterd?

We starten met een dialogisch onderzoek. We gaan participatief aan de slag bij drie pleegzorgorganisaties, waarbij we achterhalen waar de organisaties tegenaan lopen als het gaat om luisteren naar kinderen en om het gehoor geven aan die stemmen, en waar ontwikkelkansen liggen. Tijdens de dialogen werken we samen met onderzoekers met ervaringskennis die binnen het lectoraat speciaal daarvoor zijn opgeleid.

De uitkomsten uit dit onderzoek delen we met alle pleegzorgorganisaties in Nederland via het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en de Lerende beweging pleegzorg, een samenwerkingsverband van het NJI, de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen (NVP) en Jeugdzorg Nederland. We werken nauw samen met een onderzoeker van de NVP, Linda Douma.

Deze onderzoekslijn levert organisaties op:

- die zich bewust zijn van het belang van een luisterende cultuur;
- die duidelijke handelingsperspectieven hebben om vorm te geven aan die luisterende cultuur;
- die beter luisteren naar alle kinderen in pleeggezinnen: eigen kinderen van pleegouders en pleegkinderen

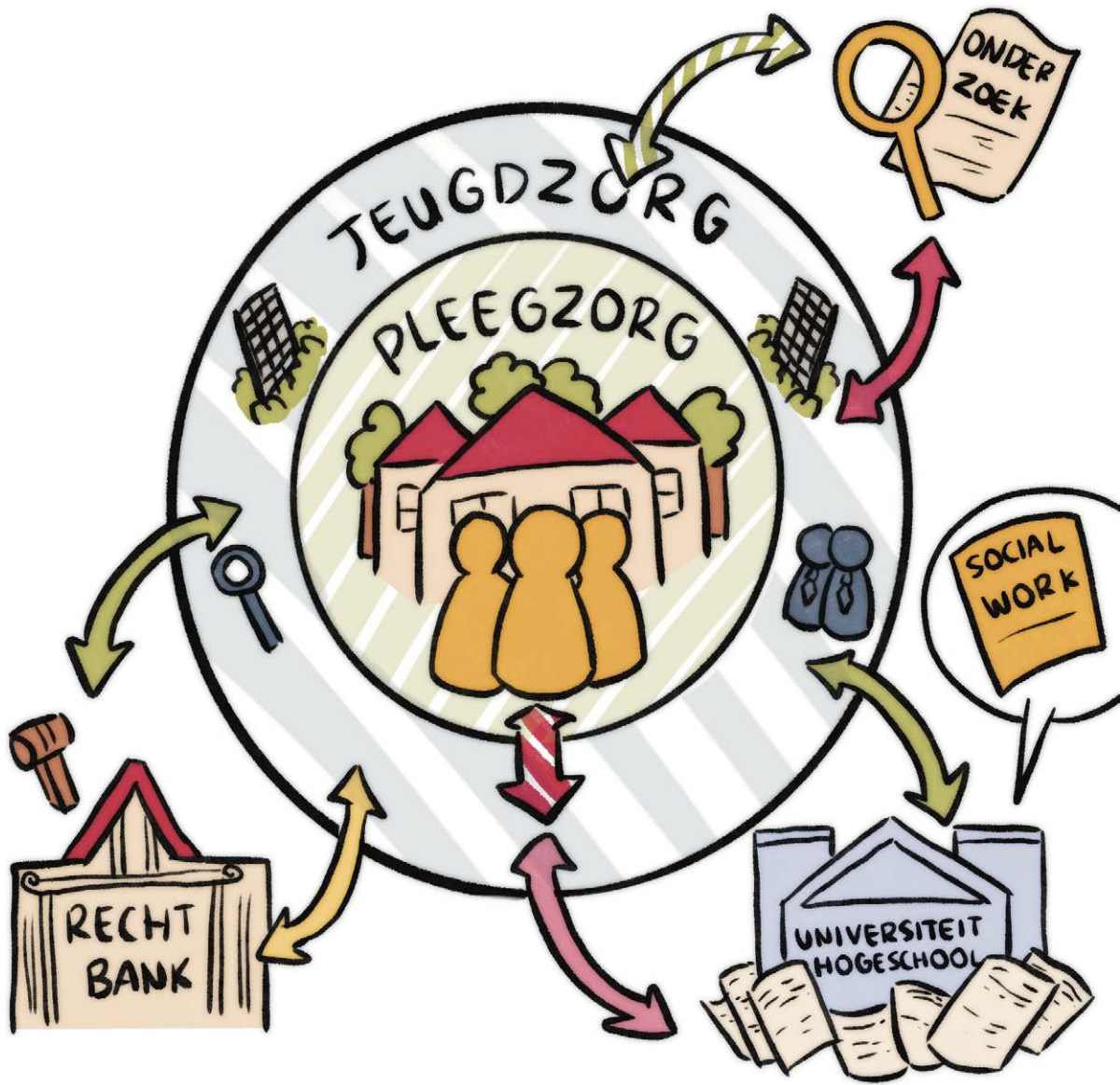
Onderzoeks- en leerlijn 4: Duurzame learning community

De vierde lijn (dit is een onderzoeks- en leerlijn) betreft het opbouwen van een duurzame *learning community*. De kern van deze *learning community* is samen leren en samen bewegen. Vragen die hierbij spelen zijn: Hoe kunnen we de kennis die we ophalen, delen met alle pleegzorgorganisaties in Nederland en daarbuiten? Hoe kunnen andere velden binnen de jeugdzorg leren van de ontwikkelingen die we binnen de pleegzorg vormgeven? Hoe kunnen we studenten Social Work zo opleiden, dat ze het perspectief van kinderen duurzaam meenemen in hun dagelijks handelen? Hoe kunnen studenten Social Work, Pedagogiek, Begeleidingskunde en Rechten van verschillende hogescholen en universiteiten van en met elkaar leren? Hoe nemen we mensen in de praktijk mee in de ontwikkelingen van het lectoraat? Deze leerlijn is continu in ontwikkeling. Aansluitend bij de strategische agenda van Hogeschool Rotterdam (2023) en de kennis- en onderzoeksagenda van de opleiding Social Work (Le Sage et al., 2022), werken we aan een community waar mensen samenkomen en samen leren. We verbinden studenten van verschillende opleidingen, hogescholen en universiteiten aan elkaar, die weer vanuit hun eigen onderzoeken en disciplines samenwerken. Het NJi speelt een grote rol bij het delen van de kennis die voortkomt uit het lectoraat met een breder en landelijk publiek. Zo bouwen en ontwikkelen we verder, zodat de stemmen van kinderen op steeds meer plekken en vanuit steeds meer perspectieven worden gehoord.

Deze onderzoeks- en leerlijn levert over vier jaar een lectoraat op:

- dat zich vanuit een bredere scope richt op stem van kinderen in de jeugdzorg;
- dat zowel bereik heeft binnen de stad Rotterdam als in heel Nederland;
- dat een duurzame samenwerkingsrelatie heeft opgebouwd tussen het NJi en Hogeschool Rotterdam;
- met een duurzame learning community waarin mensen met verschillende ervaring en kennis en vanuit verschillende disciplines samenwerken en samen leren om steeds beter naar kinderen te kunnen luisteren.

Samenwerking en inbedding

7.1 Landelijke Kennisagenda Pleegzorg

Het lectoraat is voortgekomen uit een zorgvuldig proces van actieve vraagarticulatie in de praktijk. Het lectoraat is onderdeel van de landelijke Kennisagenda Pleegzorg. Het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen (NVP) hebben in 2023 na een participatief en structureel proces de Kennisagenda Pleegzorg opgesteld: een top vijf met belangrijkste thema's waar de komende jaren onderzoek op verricht dient te worden binnen de Nederlandse pleegzorg (NJI, z.d.; Werner & Ditters, 2021). Dit proces heeft op meerdere momenten plaatsgevonden in samenspraak met (pleeg)ouders, jongeren met ervaring in de pleegzorg (zowel pleegkinderen als eigen kinderen van pleegouders), pleegzorgorganisaties, gemeenten en onderzoekers. De kennisagenda beslaat onderwerpen die door de verschillende stakeholders als urgent worden beschouwd, en waar behoefte ligt aan kennis om de pleegzorgpraktijk te kunnen verbeteren. Het eerste onderwerp in de Kennisagenda Pleegzorg is 'stem van het kind in de pleegzorg' (NJI, z.d.). Andere onderwerpen waren onder meer 'overbelasting en behoud van pleegouders' en 'netwerkpleegzorg'. De Christelijke Hogeschool Ede en Hogeschool Saxion houden zich met die onderwerpen bezig. We werken samen met deze partijen aan de landelijke Kennisagenda Pleegzorg.

7.2 Samenwerking tussen het Nederlands Jeugdinstituut en Hogeschool Rotterdam

Het lectoraat is verankerd binnen Hogeschool Rotterdam – in het bijzonder de opleiding Social Work en Kenniscentrum Talentontwikkeling (KCTO) – en het Nederlands Jeugdinstituut (NJI). Het NJI is een nationaal, onafhankelijk kenniscentrum dat toepasbare, actuele kennis over opgroeien en opvoeden verzamelt, verrijkt, duidt en deelt. Het NJI brengt op actieve wijze kennis onder de aandacht en helpt de praktijk om die kennis toe te passen. Bij de opleiding Social Work aan Hogeschool Rotterdam worden studenten opgeleid tot sociaal werkers. Deze toekomstige sociaal werkers kunnen binnen de opleiding kiezen voor het profiel 'jeugd'. KCTO is onderdeel van Hogeschool Rotterdam. KCTO draagt bij aan versterking van de kennisbasis en het praktisch 'wijs' handelen van (toekomstige) professionals in het domein onderwijs en Social Work. Dit doet het KCTO via praktijkgericht onderzoek. Door middel van kennisdeling, onderzoek en het actief betrekken van studenten binnen het profiel jeugd verbeteren Hogeschool Rotterdam en het NJI de jeugdzorgpraktijk. Via het HBO-kennisnetwerk van het NJI verspreiden we als lectoraat deze kennis ook weer naar andere opleidingen Social Work in Nederland.

7.3 Samenwerking met het consortium

We werken als lectoraat binnen een breed consortium vanuit onderwijs, wetenschap en praktijk, en kennen verschillende samenwerkingspartners. Daarmee bedienen we zowel het (hoger) onderwijs en de praktijk als de wetenschap, zowel in de regio Rotterdam als landelijk. Binnen het lectoraat werken we met verschillende samenwerkingspartners: hogescholen, universiteiten, pleegzorgorganisaties en belangenbehartigersorganisaties. Daarbinnen werken we nauw samen met consortiumpartners, die samen de kern van het lectoraat vormen. De consortiumpartners zijn naast Hogeschool Rotterdam en het NJi: de NVP, Enver en de Rijksuniversiteit Groningen (RuG). De NVP ondersteunt pleegouders, pleegkinderen en eigen kinderen in pleeggezinnen, versterkt netwerken, draagt bij aan het verbeteren van de kwaliteit van de pleegzorg, deelt kennis en behartigt de belangen van pleeggezinnen. De NVP en het NJi werken intensief samen met Jeugdzorg Nederland (een organisatie die ook betrokken is in het lectoraat) binnen de Lerende beweging pleegzorg. Bij de Lerende beweging pleegzorg staat samen leren en ontwikkelen centraal om zo blijvend kwalitatief goede pleegzorg te kunnen bieden. We zijn als lectoraat aangesloten bij deze lerende beweging. Enver is een grote jeugdzorgaanbieder in Zuid-Holland. De organisatie heeft als speerpunt dat kinderen beter worden gehoord, en is onder andere bezig met het vormgeven van een cliënten- en jongerenraad. Hogeschool Rotterdam en Enver werken intensief samen in het opleiden van toekomstige jeugdprofessionals. Met de Rijksuniversiteit Groningen (en andere universiteiten) werken we de komende jaren onder andere samen aan de aanvraag van (inter)nationale beurzen en de begeleiding van studenten die binnen het lectoraat onderzoek verrichten.

7.4 Inbedding in Hogeschool Rotterdam

Hogeschool Rotterdam heeft in 2023 haar strategische agenda voor 2023-2028 gelanceerd (Hogeschool Rotterdam, 2023). Zo bouwt de hogeschool verder aan het vergroten van haar impact door onderzoek en onderwijs nauwer aan elkaar te verbinden en door over grenzen van disciplines en instituten heen te werken. Om de ambities uit de strategische agenda te verwezenlijken, stelde Hogeschool Rotterdam vier maatschappelijke opgaven op. Een van die maatschappelijke opgaven adresseert het verkleinen van onderwijs-, gezondheids-, welvaart- en welzijnsverschillen, het vergroten van maatschappelijke participatie, het maken van de stap van zorg naar gezondheid en het vergroten van de zelfredzaamheid en veerkracht van burgers door middel van een 'vitale gemeenschap'. Een vitale gemeenschap bestaat uit een groep mensen, van zowel binnen als buiten de hogeschool. Deze groep mensen draagt samen met de mensen om wie het gaat, actief bij aan kansengelijkheid, vitaliteit, verbondenheid, participatie en rechtvaardigheid. Binnen de vitale gemeenschap heeft het vraagstuk kansrijk opgroeien prioriteit. Participatie is daarbij het uitgangspunt. Dit sluit aan bij het centrale vraagstuk van het lectoraat, inclusief de wijze waarop het vraagstuk wordt geadresseerd. Luisteren naar kinderen en gehoor geven aan die stem, bevordert immers de mate waarin zij kansrijk kunnen opgroeien. Het lectoraat werkt

met participatieve methodes. Studenten(groepen) en docenten worden binnen de hogeschool verbonden aan het lectoraat en werken zo samen binnen de vitale gemeenschap.

Aansluiting bij Kenniscentrum Talentontwikkeling

Het centrale thema van het lectoraat 'stem van kinderen in de pleegzorg' sluit aan bij het onderzoeksprogramma van KCTO. Het onderzoeksprogramma van KCTO richt zich op vraagstukken van talentontwikkeling en kansengelijkheid, waarbij vakmanschap en het bijhouden van nieuw ontwikkelde kennis over het beroep centraal staat, zodanig dat mensen het vertrouwen hebben dat zij de beste leverbare zorg/begeleiding ontvangen. De antwoorden op vragen die we als lectoraat vinden, helpen om gericht te zoeken naar manieren om de kinderen binnen de jeugdzorg, te beginnen bij de pleegzorg, beter te horen en om beter gehoor te kunnen geven aan die stemmen van kinderen. Op die manier versterken we vakmanschap van pleegzorgprofessionals en werken we aan vertrouwen binnen de pleegzorg. Binnen KCTO werken we samen met verschillende lectoraten, zoals het lectoraat Professionele identiteit van de social worker (met lector Leonie le Sage) en het lectoraat Effectief beschermen van kinderen in onveilige gezinnen (met lector Roos de Wildt), aan een sterke kennisbasis met betrekking tot (jeugd)participatie, participatief onderzoek, ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid. We bouwen samen met de praktijk in de stad Rotterdam en daarbuiten aan onze expertise. Ook werken we samen met het lectoraat Samenwerken met ouders (met lector Mariëtte Lusse). We bouwen aan een gereedschapskist voor iedereen die met kinderen of jongeren (en dus ook met ouders) werkt.

Aansluiting bij Instituut Sociale Opleidingen

We zijn als lectoraat verankerd binnen het Instituut Sociale Opleidingen (ISO) aan de hogeschool. Op die manier worden inzichten direct praktisch vertaald naar het onderwijs en kunnen de professionals van de toekomst aan de slag met die inzichten. De onderzoekers die betrokken zijn in het lectoraat, verzorgen verschillende colleges binnen de opleiding Social Work en de master Pedagogiek. We dragen bijvoorbeeld bij aan het onderwijsaanbod voor derdejaarsstudenten Social Work binnen het profiel jeugd. We werken voorts in verschillende projecten samen met groepen studenten en de hoofddocenten van de opleiding. Het project 'Vertel je verhaal op eigen wijze' is daar een voorbeeld van. Deze studenten worden begeleid door Marjolijn Schouten, hoofddocent aan de opleiding Social Work. Door af te stemmen met de curriculumcommissie zorgen we ervoor dat de opgedane kennis duurzaam wordt verankerd in het onderwijs. Ook zorgen we ervoor dat de bredere kennis vanuit het NJi onder de aandacht wordt gebracht van studenten van de opleiding; zo stimuleren we onder andere het gebruik van de richtlijnen en databanken van het NJi.

Zoals de toekomstverkenning voor de opleidingen Hogere Sociale Studies beoogt, richt de opleiding Social Work aan Hogeschool Rotterdam het onderwijs zo in dat

“aankomende sociaal professionals als vanzelfsprekend samenwerken met andere professionals, organisaties en doelgroepen” (Van Regenmortel & Nauta, 2022, p. 23). De opleiding schreef in co-creatie met studenten, onderzoekers, de beroepspraktijk, mensen met ervaringskennis en docenten de *kennis- en onderzoeksagenda voor de opleiding Social Work* met thema’s uit het Rotterdamse werkveld van de sociaal werker (Le Sage et al., 2022). Bevorderen van inclusie en identiteitsontwikkeling en meerstemmigheid zijn voorbeelden van die thema’s. Studenten Social Work van Hogeschool Rotterdam werken in zogenoemde *learning communities* samen met studenten uit andere disciplines aan actuele vraagstukken die zijn gepositioneerd binnen die kennis- en onderzoeksagenda. De duurzame *learning community* (onderzoeks- en leerlijn 4) van dit lectoraat waarbij actief wordt samengewerkt met de verschillende hoofddocenten van de opleiding is daar een voorbeeld van.

Met het sectorplan Hogere Sociale Studies beoogt de Vereniging Hogescholen (2023) ten slotte meer ervaringsdeskundigheid in het sociaal domein te brengen. We dragen bij aan dit streven door de centrale plek die we geven aan ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid in het hart van het lectoraat. De kennis die we creëren, geven we vervolgens een plek binnen het onderwijs van ISO.

7.5 Inbedding in het Nederlands Jeugdinstituut

Het thema van het lectoraat sluit naadloos aan bij de maatschappelijke opgaven die het NJi heeft beschreven in het meerjarenplan voor 2024-2027, in hun *Jaarverslag 2024* (Nji, 2025). De derde opgave die het NJi beschrijft, luidt: ‘Kinderen en jongeren doen, praten en ontwerpen’. Centraal bij deze opgave staat participatie van kinderen en jongeren. We dragen als lectoraat met al onze onderzoekslijnen bij aan deze opgave uit het meerjarenplan van het NJi. Concreet betekent dit dat we samenwerken met het vakgroepoverleg Passende Hulp, de portefeuille Zo Thuis Mogelijk Opgroeien met daarbinnen het cluster pleegzorg en de portefeuille Jeugdparticipatie. Ook verspreidt en deelt het NJi intern en extern de inzichten en ervaringen van het lectoraat, bij verschillende interne overleggen en tijdens momenten waarop kennis wordt gedeeld naar buiten toe (kennisdisseminatie). Binnen het NJi werken we samen met Amaranta de Haan (bijzonder hoogleraar Versterken van de Pedagogische Basis) en Eva Mulder (bijzonder hoogleraar Intensieve Pedagogische Ondersteuning van Gezinnen). Met ons werk dragen we met wetenschappelijk en praktijkgericht onderzoek bij aan de gezonde, veerkrachtige en veilige ontwikkeling van kinderen en hun omgeving.

Zoals in de vorige hoofdstukken naar voren kwam, beschouw ik de stem van kinderen in de pleegzorg als iets wat die kinderen ontwikkelen en dus niet als iets wat statisch is. Dit sluit aan bij de huidige paradigmashift in de jeugdzorg en psychiatrie naar een ontwikkelingsgerichte, relationele en contextuele benadering (Scheepers, 2021). Het NJi speelt een centrale rol in deze paradigmashift, en wij dragen daar als lectoraat aan bij. Ten slotte draagt het lectoraat bij aan de agenda van de netwerkorganisatie Kwaliteit

en Blijvend Leren (KBL), die is ondergebracht bij het NJi. Binnen KBL werken verschillende betrokkenen uit de jeugdhulp samen aan het duurzaam verhogen van de kwaliteit binnen de jeugdzorg. Hun uitgangspunt daarbij is een cultuur waarbij leren en verbeteren door jeugdprofessionals en beleidsmakers vanzelfsprekend is. Het vertrekpunt is de hulpvraag van het kind, de jongere of de opvoeders.

SAMENVATTING

Het lectoraat bouwt aan duurzame relaties, waar partijen elkaar versterken, verbinden en we onze kennis verbreden. We hebben een gezamenlijk doel: kinderen en jongeren steeds meer, steeds beter, steeds vaker horen. Niet over hen, maar met hen, en door hen. Zo leren en bewegen we samen, en vormt het lectoraat een uitnodiging aan iedereen die wil meebewegen met het steeds beter luisteren naar kinderen in de pleegzorg en (ver) daarbuiten. Zo maken we ruimte voor stemmen van kinderen.

Tot slot

Ik sluit deze lectorale rede af met de gebeurtenissen rond het Vlaardingse pleegmeisje in 2024. Ze werd ernstig mishandeld door haar pleegouders, maar dit werd niet gezien door de betrokken instanties. Ze heeft meerdere keren haar verhaal verteld op verschillende plekken, maar ze werd niet gehoord en niet geloofd. De Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd concludeerde naderhand aan de hand van onderzoek bij verschillende pleegzorgaanbieders dat niet alleen in Vlaardingen, maar over het algemeen onvoldoende naar kinderen in de Nederlandse pleegzorg wordt geluisterd (IGJ, 2025b). Hoewel het verhaal van het Vlaardingse pleegmeisje niet de aanleiding voor dit lectoraat vormde, laat het overduidelijk het belang zien om te luisteren naar de stem van kinderen in de pleegzorg en om die stem serieus te nemen.

Bronnen

- Aartsen, Y., Haans, G., & Klein Entink, M. (2021). *Opgroeien in twee families: Pleegkind zijn samen met ouders en pleegouders*. SWP.
- Abe, J. (2020). Beyond cultural competence, toward social transformation: Liberation psychologies and the practice of cultural humility. *Journal of Social Work Education, 56*(4), 696-707. <https://doi.org/10.1080/10437797.2019.1661911>
- Anderson, J. H., & Honneth, A. (2005). Autonomy, vulnerability, recognition, and justice. In J. Christman, & J. H. Anderson (Eds.), *Autonomy and the challenges to liberalism: New essays* (pp. 127-149). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511610325.008>
- Augsberger, A. (2014). Strategies for engaging foster care youth in permanency planning family team conferences. *Children and Youth Services Review, 43*, 51-57. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2014.04>.
- Augsberger, A., Sweeney-Springwater, J., Hilliard-Koshinsky, G., Barbera, K., & Sprague Martinez, L. (2019). Youth participation in policy advocacy: Examination of a multi-state former and current foster care youth coalition. *Children and Youth Services Review, 107*, 104491. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104491>
- Berrick, J. D. (2018). *The Impossible imperative, navigating the competing principles of child protection*. Oxford University Press.
- Berrick, J. D., & Skivenes, M. (2012). Dimensions of high quality foster care: Parenting plus. *Children and Youth Services Review, 34*(9), 1956-1965. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.05.026>
- Best, R., Cameron, C., & Hill, V. (2021). Exploring the educational experiences of children and young people adopted from care: Using the voices of children and parents to inform practice. *Adoption & Fostering, 45*(4). <https://doi.org/10.1177/03085759211043255>
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Clinical applications of attachment theory*. Routledge.
- Bouma, H., Grietens, H., Knorth, E., & Lopez, M. (2017). *Betekenisvolle jeugdparticipatie van kinderen in de jeugdbescherming: Inzichten in het concept en de verankering in het Nederlandse jeugdbeschermingsbeleid*. Rijksuniversiteit Groningen.
- Brannen, J., Heptinstal, E., & Bhopal, K. (2000). *Connecting children: Care and family life in later childhood*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203996355>
- Caldwell, J. V., McConvey, J. V., & Collins, M. (2019). Voice of the child: Raising the volume of the voices of children and young people in care. *Child Care in Practice, 25*(1), 1-5. <https://doi.org/10.1080/13575279.2019.1552447>
- Cashmore, J. (2002). Promoting the participation of children and young people in care. *Child Abuse & Neglect, 26*(8), 837-847. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(02\)00353-8](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(02)00353-8)

- Cassidy, C., Wall, K., Robinson, C., Arnott, L., Beaton, M., & Hall, E. (2022). Bridging the theory and practice of eliciting the voices of young children: Findings from the Look Who's Talking project. *European Early Childhood Education Research Journal*, 30(1), 32-47. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2022.2026431>
- Chambers, R. M., Crutchfield, T. Y., Willis, H. A. Cuza, A. O., Goddu Harper, S. G., & Carmichael, H. (2020). Be supportive and understanding of the stress that youth are going through: Foster care alumni recommendations for youth, caregivers and caseworkers on placement transitions. *Children and Youth Services Review*, 108, 104644. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104644>
- Checkoway, B. (2011). What is youth participation? *Children and Youth Services Review*, 33(2), 340-345. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2010.09.017>
- Collins, P. H. (2019). *Intersectionality as critical social theory*. Duke University Press.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. In *The University of Chicago Legal Forum* (issue 1, article 8).
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241-1299. <https://doi.org/10.2307/1229039>
- Dansey, D., John, M., & Shbero, D. (2018). How children in foster care engage with loyalty conflict: Presenting a model of processes informing loyalty. *Adoption & Fostering*, 42(4), 354-368. <https://doi.org/10.1177/0308575918798767>
- Dedding, C., & Aussems, K. (2024). Participatie, het verschil tussen een methode en een kritisch paradigma. *Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen*, 102, 81-87. <https://doi.org/10.1007/s12508-024-00439-9>
- Degener, C. J. (2021). *Ethnicity reflections in foster families: The Complexity of transculturally placed foster youth's ethnic identity and the way they are ethnically socialized by their primary carers* [Doctoral dissertation]. University of Groningen.
- Degener, C. J. (2023). *Identiteitsversterkend handelen in de pleegzorg: Een handreiking voor pleegzorgprofessionals*. Hogeschool Rotterdam.
- Degener, C. J., Van Bergen, D. D., & Grietens, H. W. E. (2020). The ethnic identity complexity of transculturally placed foster youth in The Netherlands. *Children and Youth Services Review*, 113, 104957. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104957>
- Degener, C. J., Van Bergen, D. D., & Grietens, H. W. E. (2021a). Being one, but not being the same: A dyadic analysis on ethnic socialization in transcultural foster families in The Netherlands. *Child & Family Social Work*, 27(2), 1-9. <https://doi.org/10.1111/cfs.12861>
- Degener, C. J., Van Bergen, D. D., & Grietens, H. W. E. (2021b). The ethnic identity of transracially placed foster children with an ethnic minority background: a systematic literature review. *Children and Society*, 6(2), 201-219. <https://doi.org/10.1111/chso.12444>
- Degener, C. J., Grietens, H. W. E., & Van Bergen, D. D. (2022). Grasping ethnic identity fluctuations of transculturally placed foster youth: A longitudinal study. *Qualitative Social Work*, 22(3), 537-552. <https://doi.org/10.1177/14733250221081758>
- Dixon, J., Ward, J., & Blower, S. (2019). They sat and actually listened to what we think about the care system: The use of participation, consultation, peer research and co-production to raise the voices of young people in and leaving care in England. *Child Care in Practice*, 25(1), 6-21. <https://doi.org/10.1080/13575279.2018.1521380>

- Dozier, M., Smetana, J. G., Allen, J., Bakermans-Kranenburg, M. J., Benner, A. D., Burton, L. M., Campione-Barr, N., Carlo, G., Dodge, K. A., Fuligni, A., Galvan, A., Ginsburg, K., Grolnick, W., Murry, V. M., Simpkins, S. D., IJzendoorn, M. H. V., & Zeanah, C. (2025). Consensus statement on developmentally appropriate policy and practice for adolescents in foster care. *Children and Youth Services Review*, *178*, 108495. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2025.108495>
- Erikson, E. H. (1968). *Identity. Youth and crisis*. Norton.
- Freundlich, M., Avery, R. J., & Padgett, D. (2007). Preparation of youth in congregate care for independent living. *Child & Family Social Work*, *12*, 64-72. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2006.00444.x>
- Fricker, M. (2007). *Epistemic injustice: Power and the ethics of knowing*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198237907.001.0001>
- Goemans, A., Van Geel, M., Van Beem, M., & Vedder, P. (2016). Developmental outcomes of foster children: A meta-analytic comparison with children from the general population and children at-risk who remained at home. *Child Maltreatment*, *21*(3), 198-217. <https://doi.org/10.1177/1077559516657637>
- Goldfarb, D., Tashjian, S. M., Goodman, G. S., Bederian-Gardner, D., Hobbs, S., Córdón, I. M., Ogle, C. M., Bakanosky, S., Narr, R.K, Chae, Y., & the NYTD/CYTD research Group. (2019). After child maltreatment: The importance of voice for youth in foster care. *Journal of Interpersonal Violence*, *36*(13-14), 7388-7414. <https://doi.org/10.1177/0886260519825884>
- Grietens, H. (2011). *Kleine stemmen, grote verhalen!? Over pleegkinderen in orthopedagogisch onderzoek* [Inaugurele rede]. Rijksuniversiteit Groningen.
- Gypen, L., West, D., Van Holen, F., & Vanderfaeillie, J. (2020). Birth children of foster carers: How do they experience the foster placement. *Children and Youth Services Review*, *109*, 104703. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104703>
- Habermas, J. (1987/1981). *The theory of communicative action, volume 2: A critique of functionalist reason* (T. McCarthy, Vert.). Polity. (Origineel werk gepubliceerd in 1981).
- Hardenstedt, H., Linde, S., & Ponnert, L. (2024). Aiming for participation of foster children within organizationally specialized social services: a bureaucratic or a relational act? *Nordic Social Work Research*, *15*(2), 301-315. <https://doi.org/10.1080/2156857x.2024.2414105>
- Havlicek, J., & Samuels, G. M. (2018). The Illinois state foster youth advisory board as a counter-space for well-being through identity work: Perspectives of current and former members. *The Social Service Review*, *92*(2), 241-289. <https://doi.org/10.1086/697694>
- Hayes, C., Bhaskara, A., Tongs, C., Bisht, A., & Buus, N. (2024). What purpose do voices serve if no one is listening? A systematic review of children and young people's perspectives on living in the foster care system. *Child and Youth Care Forum*, *53*, 525-562. <https://doi.org/10.1007/s10566-023-09779-0>
- Hogeschool Rotterdam. (2023). *Talent voor transitie: Hoger beroepsonderwijs en praktijkgericht onderzoek voor de samenleving van morgen: Strategische agenda 2023-2028*.
- Höjer, I., Sebba, J., & Luke, N. (2013). *An international literature review of the impact of fostering on foster carers' children: An international literature review*. Rees Centre, University of Oxford

- Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd. (2025a, 1 juli). *Jij (ver)telt, wij luisteren: ervaringen van jongeren met jeugdhulp*. Geraadpleegd op..., van <https://www.igj.nl/documenten/2025/07/01/jij-vertelt-wij-luisteren-ervaringen-van-jongeren-met-jeugdhulp>
- Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd. (2025b). *Pleegkinderen uit beeld: Risico's voor pleegkinderen en pleeggezinnen, ondanks toewijding van begeleiders* [Rapport].
- Internationaal Verdrag Inzake de Rechten van het Kind. (1989). Overheid.nl. Geraadpleegd op 7 januari 2026, van <https://wetten.overheid.nl/BWBV0002508/2002-11-18>
- Jeugdstem. (2025). *Ken je rechten: Rechten van jongeren die wonen in een pleeggezin*.
- Johnson, R. M., Strayhorn, T. L., & Parler, B. (2020). I just want to be a regular kid: A qualitative study of sense of belonging among high school youth in foster care. *Children and Youth Services Review*, 3, 104832. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104832>
- Juffer, F. (2023). *Beslissen over kinderen in problematische opvoedingssituaties: Inzichten uit gehechtheidsonderzoek (herziene versie 2023)* [Research Memoranda, nummer 5]. Raad voor de Rechtspraak.
- Kennan, D., Brady, B., & Forkan, C. (2019). Space, voice, audience and influence: The Lundy model of participation (2007) in child welfare practice. *Practice*, 31(3), 205-218. <https://doi.org/10.1080/09503153.2018.1483494>
- Kools, S. M. (1997). Adolescent identity development in foster care. *Family Relations*, 46(3), 263-271. <https://doi.org/10.2307/585124>
- Kratky, N., & Schröder-Abé, M. (2020). A court file analysis of child protection cases: What do children say? *Child and Family Social Work*, 25(S1), 169-177. <https://doi.org/10.1111/cfs.12744>
- Le Sage, L. F., Stolk, C., & Degener, C. J. (2022). *Kennis- en onderzoeksagenda opleiding Social Work*. Hogeschool Rotterdam.
- Lundy, L. (2007). Voice is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal*, 33(6), 927-942. <https://doi.org/10.1080/01411920701657033>
- Mannay, D., Staples, E., Hallett, S., Roberts, L., Rees, A., Evans, R., & Andrews, D., (2019). Enabling talk and reframing messages: working creatively with care experienced children and young people to recount and re-represent their everyday experiences. *Child Care in Practice*, 25(1), 51-63. <https://doi.org/10.1080/13575279.2018.1521375>
- Maaskant, A. (2016). *Placement breakdown in foster care: Reducing risks by a foster parent program?* [doctoral dissertation]. Universiteit van Amsterdam.
- Meeus, W., Van de Schoot, R., Keijsers, L., & Branje, S. (2012). Identity statuses as developmental trajectories: A five-wave longitudinal study in early-to-middle and middle-to-late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 41(8), 1008-1021. <https://doi.org/10.1007/s10964-011-9730-y>
- Mitchell, M. B. (2016). The family dance, ambiguous loss, meaning making, and the psychological family in foster care. *Journal of Family Theory & Review*, 8, 360-372. <https://doi.org/10.1111/jftr.12151>
- Mitchell, M. B. (2017). No one acknowledged my loss and hurt: Non-death loss, grief and trauma in foster care. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 35(6), 1-9. <https://doi.org/10.1007/s10560-017-0502-8>

- Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). *Werken aan de kennisagenda: Vijf belangrijke onderzoeksthema's*. Geraadpleegd op 1 mei 2024, van <https://www.nji.nl/kennis/pleegzorg/werken-aan-de-kennisagenda-pleegzorg-vijf-belangrijke-onderzoeksthemas>
- Jeugdwet. (2015). Overheid.nl. Geraadpleegd op 7 oktober 2025 van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0034925/2025-01-01>
- Pels, T., & Verstappen, M. (2023). *Intersectionaliteit in de praktijk van pedagogische professionals en instituties: Een verkenning van literatuur*. Kennisplatform inclusief samenleven.
- Jeugdzorg Nederland (z.d.). *Factsheet pleegzorg 2024*. Pleegzorg.nl. Geraadpleegd op 7 januari 2026, van <https://www.pleegzorg.nl/sites/default/files/paragraph-files/Factsheet%20pleegzorg%202024.pdf>
- Jeugdzorg Nederland (z.d.). *Vormen van Pleegzorg*. Pleegzorg.nl. Geraadpleegd op 7 januari 2026 van <https://www.pleegzorg.nl/bibliotheek/31-kennismaken-met-pleegzorg/1-wat-is-pleegzorg/34-vormen-van-pleegzorg>
- Nederlands Jeugdinstituut. (2025). *Jaarverslag 2024: Opgroeien doe je samen*. Geraadpleegd op 1 september 2025, van <https://nederlandsjeugdinstituut.foleon.com/nji/jaarverslag-2024/>
- Possick, C., Doft, Y, Binschock, D., & Langental-Cohen, M. (2022). The experience of invisibility among birth children of foster parents. *Children and Youth Services Review*, 140, 106590. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106590>
- Rap, S., Verkroost, D., & Bruning, M. (2019). Children's participation in Dutch youth care practice: An exploratory study into the opportunities for child participation in youth care from professionals' perspective. *Child Care in Practice*, 25(1), 37-50. <https://doi.org/10.1080/13575279.2018.1521382>
- Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk, Nederlands Instituut van Psychologen, Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen en Nederlands Jeugdinstituut. (2025). *Richtlijn Pleegzorg*. (5e herziene druk). Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming. Geraadpleegd op 2 november 2025 van <https://www.richtlijnenjeugdhulp.nl/pleegzorg>.
- Ruff, S., Linville, D., Ramirez, C., Vasquez R., & Schwabenland, C. (2025). A qualitative investigation of foster youth mental health outcomes: measuring what matters. *Journal of Child and Family Studies*, 34, 587-600. <https://doi.org/10.1007/s10826-025-03035-w>
- Scheepers, S. (2021). *Mensen zijn Ingewikkeld: Een pleidooi voor acceptatie van de werkelijkheid en het loslaten van modeldenken*. De Arbeiderspers.
- Schmidt, J., Dubey, S., Dalton, L., Nelson, M., Lee, J., Oberweiser Kennedy, M., Kim-Gervey, C., Powers, L., & Geenen, S. (2015). Who am I? Who do you think I am? Stability of racial/ethnic self-identification among youth in foster care and concordance with agency categorization. *Children and Youth Services Review*, 56, 61-67. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.06.011>
- Schoch, A., Aeby, G., Müller, B., Cottier, M., Seglias, L., Biesel, K., Sauthier, G., & Schnurr, S. (2020). Participation of children and parents in the Swiss child protection system in the past and present: An interdisciplinary perspective. *Social Sciences*, 9(148), 1-19. <https://doi.org/10.3390/socsci9080148>

- Sissay, L. (2019). *My name is why*. Canongate.
- Steenbakkers, A. T. (2018). *What I really needed was a voice: The psychosocial needs of youth in family foster care and the impact of traumatic experiences*. [Thesis]. Rijksuniversiteit Groningen.
- Steenbakkers, A., Van der Steen, S., & Grietens, H. (2021). On the bright side: Young people's most positive memories of family foster care. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 26(2), 544-555. <https://doi.org/10.1177/1359104520978691>
- Stellaard, S. (2023). *Boemerangbeleid: Over aanhoudende tragiek in passend onderwijs- en jeugdzorgbeleid*. Boom bestuurskunde.
- Tahkola, E. M., Metsäpelto, R. L., Ruohotie-Lyhty, M., & Poikkeus, A. M. (2021). Relationships of young adults with foster care backgrounds: Tensions and management strategies. *Child and Family Social Work*, 26(3), 358-369. <https://doi.org/10.1111/cfs.12816>
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup relations. In W. G. Austin, & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-47). Brooks/Cole.
- Turney, K., & Wildeman, C. (2017). Adverse childhood experiences among children placed in and adopted from foster care: Evidence from a nationally representative survey. *Child Abuse & Neglect*, 64, 117-129. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.12.009>
- Twigg, R., & Swan, T. (2007). Inside the foster family: What research tells us about the experiences of foster carers' children. *Adoption and Fostering*, 8(4), 49-60.
- Tyrell, F. A., Marcelo, A. K., Trang, D. T., & Yates, T. M. (2019). Prospective associations between trauma, placement disruption, and ethnic-racial identity among newly emancipated foster youth. *Journal of Adolescence*, 76(1), 88-98. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.08.010>
- Vanderfaellie, J., Van Holen, F., Carlier, E., Franssen, H. (2017). Breakdown of foster care placements in Flanders: incidence and associated factors. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 27(2), 209-220. <https://doi.org/10.1007/s00787-017-1034-7>
- Van de Koot-Dees, D. (2025). *Loyaliteit in meervoud* [Openbare les associate lectoraat pleeg- en gezinshuizenzorg]. Christelijke Hogeschool Ede.
- Van den Dries, L., Juffer, F., Van IJzendoorn, M. H., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2009). Fostering security? A meta-analysis of attachment in adopted children. *Children and Youth Services Review*, 31(3), 410-421. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2008.09.008>
- Van der Zon, K. A. M. (2020). *Pleegrechten voor kinderen: Een onderzoek naar het realiseren van de rechten van kinderen die in het kader van een ondertoezichtstelling in een pleeggezin zijn geplaatst*. Meijers-reeks. Boom Juridisch.
- Van Oosteren, H. & Aartsen, Y. (2020). *De stem van pleegkinderen* [Onderzoeksrapport]. Entrea Lindenhout.
- Van Regenmortel, T. & Nauta E. (2022). *Sociaal in beweging: empowerment van de sociaal professional als fundament. Advies van de verkenningcommissie Hogere Sociale Studies*. Vereniging Hogescholen

- Vereniging Hogescholen. (2023). *De sociaal professional als sociaal veranderaar: Empowerment van de sociaal professional: Om het verschil te maken in de veranderende wereld. Sectorplan Hogere Sociale Studies.*
- Wagner, A. C., & Heberle, A. E. (2024). Exploring the development of narrative identities in emerging adults who have been in foster care. *Children and Youth Services Review, 164*, 107868. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.107868>
- Walker, J. (2015). Establishing a sense of belonging for looked after children: The journey from fear and shame to love and belonging. In A. Briggs (Eds.), *Towards belonging: Negotiating new relationships for adopted children and those in care.* Karnac.
- Wall, K., Cassidy, C., Robinson, C., Hall, E., Beaton, M., Kanyal, M., & Mitra, D. (2019). Look who's talking: Factors for considering the facilitation of very young children's voices. *Journal of Early Childhood Research, 17*(4), 263–278. <https://doi.org/10.1177/1476718X19875767>
- Weijers, I. (2024). *Wat het zwaarst weegt: Professionals en de autonomie van het kind.* SWP.
- Werner, C., & Ditters, Y. (2021). *Kennisagenda Pleegzorg: Verkenning praktijk en beleid.* Nederlands Jeugdinstituut en Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen.
- Worm, P., & Van Gemert, M. (2023). *Praatboek voor kinderen die te maken krijgen met veiligheidsafspraken.* Uitgeverij Personalia.
- Wulleman, L., Grietens, H., Noens, I., & Vliegen, N. (2023). Fostering a sense of belonging: The role of family terminology and discourse for individuals involved in non-kinship foster care. *Journal of Public Child Welfare, 18*(3), 441–466. <https://doi.org/10.1080/15548732.2023.2219642>

Over de lector

Clementine Degener is andragoog en pedagoog. Sociale rechtvaardigheid is een belangrijke drijfveer in haar leven en werk. In haar werk verbindt ze onderzoek, praktijk en onderwijs continu met elkaar. In 2021 promoveerde ze naast haar werk als docent Social Work aan Hogeschool Rotterdam aan de Rijksuniversiteit Groningen op haar onderzoek naar etnische identiteit van transcultureel geplaatste kinderen in de pleegzorg, waarin zij het perspectief van kinderen centraal stelde. Daarna ontwierp ze als postdoc verschillende kennisproducten voor identiteitsversterkend handelen in de pleegzorg samen met onder andere de praktijk, het Nederlands Jeugdinstituut, de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen en pleegzorg.nl. Momenteel is er landelijke aandacht voor identiteitsvraagstukken van kinderen in de pleegzorg. Binnen het lectoraat Stem van Kinderen in de Pleegzorg zet ze dit werk verder voort. Zij besteedt vanuit een ontwikkelingsgerichte benadering aandacht aan processen binnen de pleegzorg en daarbuiten, die het mogelijk maken dat kinderen zich ontwikkelen tot wie ze zijn en zich kunnen uiten op een wijze die bij hen past. Daarbij werkt zij aan een luisterende cultuur in pleeggezinnen en pleegzorgorganisaties.

Clementine Degener werkt als lector bij Hogeschool Rotterdam en bij het Nederlands Jeugdinstituut.

Dankwoord

Ik heb in deze lectorale rede besproken dat kinderen zich binnen een relationele context ontwikkelen. Vanuit relaties van her- en erkenning door andere mensen ontwikkelen zij zelfvertrouwen. Ik kan deze rede hier met zelfvertrouwen uitspreken vanwege alle mensen die ik onderweg naar dit lectoraat ben tegengekomen.

In eerste instantie zijn dat natuurlijk de mensen en teams met wie ik nauw samenwerk: het kernteam, het jongerenteam en het participatieteam van dit lectoraat. Heel veel dank voor de waardevolle samenwerking. Daarbij bedank ik graag mijn collega's bij het Nederlands Jeugdinstituut en Hogeschool Rotterdam. In het bijzonder wil ik enkele mensen noemen: Frans Spierings, Ostara de Jager, Leonie le Sage, Corstin Dieterich, Roos de Wildt, Bregtjen Ridderhof, Franka Fassotte, Szabinka Dudevszky, Kübra Sakarya-Aydin, Germie van den Berg, Ans van de Maat, Rutger Hageraats, Martine Broere en Harmke Bergenhenegouwen. Ook alle andere mensen met wie ik samenwerk in het vormgeven van het lectoraat, zoals Linda Douma, Caroline Bulthuis, Judith Hooydonk, Tess van den Hoogen, Gera ter Meulen, Nina ter Beek, Kartica van der Zon, Diana van Bergen en Danielle Koot: bedankt! Ik kijk er erg naar uit om onze samenwerking verder vorm te geven. Ook wil ik de mensen bedanken die een bijdrage hebben geleverd aan deze tekst en hebben meegelezen. In het bijzonder bedank ik Jiska Frijns en Lily Monori van Dijken: door jullie ervaringen op te schrijven, hebben jullie de tekst rijker gemaakt.

Shanita Doerga, Lily Monori van Dijken en alle jongeren die meewerken binnen het lectoraat: in het bijzonder wil ik jullie bedanken. Jullie verhaal verbindt en laat het belang zien om kinderen te zien en te horen. Daarmee zijn jullie een prachtig voorbeeld voor iedereen binnen de pleegzorg en daarbuiten.

Ten slotte: Gerben, Liv en Tessel. Jullie zijn mijn kern. Jullie zijn er altijd. Ik ben er altijd voor jullie!

Eerdere uitgaven

Hogeschool Rotterdam Uitgeverij

Economie van de tussenruimte

Auteur Frank Berkers

Verschijningsdatum november 2025

Aantal pagina's 96

Hoge verwachtingen 'doen'

Auteur Jarise Kaskens

Verschijningsdatum december 2025

Aantal pagina's 132

Werk maken van werken maken

Auteur Peter Troxler

ISBN 9789082857559

Verschijningsdatum september 2025

Aantal pagina's 68

Gezondheidszorg in de digitale maatschappij

Auteur Mark Scheper & Tim Hulsen

ISBN 9789083481296

Verschijningsdatum juni 2025

Aantal pagina's 100

Kansen voor kinderen die opgroeien in armoede

Auteur Mariëtte Lusse

ISBN 9789083481289

Verschijningsdatum april 2025

Aantal pagina's 96

Wanneer het thuis onveilig is

Auteur Roos de Wildt

ISBN 9789083481272

Verschijningsdatum maart 2025

Aantal pagina's 68

Draaien aan circulair gedrag

Auteur Mirella Soyer
ISBN 9789083481265
Verschijningsdatum februari 2025
Aantal pagina's 148

Mensgericht onderwijs ontwerpen

Auteur Ivo Vrouwe
ISBN 9789083481210
Verschijningsdatum januari 2025
Aantal pagina's 108

De paradox van het verschil: het verschil dat niet Anders maakt

Auteur Bregje Termeer
ISBN 9789083481258
Verschijningsdatum januari 2025
Aantal pagina's 76

Point of care technologie: van innovatieve labtest tot digitale (zelf)zorg

Auteur Jacques Hens
ISBN 9789083481241
Verschijningsdatum december 2024
Aantal pagina's 168

Dementie, geestelijk gezondheid en gedrag

Auteur Sjacko Sobczak
ISBN 9789083481227
Verschijningsdatum november 2024
Aantal pagina's 104

Bias in grote taalmodellen voor AI-toepassingen in de gezondheidszorg

Auteur Thierry Desot
ISBN 9789083481234
Verschijningsdatum november 2024
Aantal pagina's 138

Clementine Degener

Verborgen stemmen

Stemmen van kinderen in de pleegzorg zijn vaak verborgen in het volle zicht. Dat betekent dat veel professionals en (pleeg)ouders zich aan de ene kant dagelijks inzetten voor deze kinderen. Tegelijkertijd worden deze kinderen vaak onvoldoende echt gezien en gehoord. Dit druist in tegen het recht dat kinderen op grond van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK, 1989) hebben om zich een mening te vormen en die vrijelijk te uiten in alle gelegenheden die hen betreffen. Het lectoraat Stem van Kinderen in de Pleegzorg draagt daarom bij aan pleegzorgorganisaties en pleeggezinnen waar kinderen beter gehoord worden. Dit gebeurt vanuit een contextuele en relationele benadering. Het lectoraat werkt samen met direct betrokken ervaringsdeskundigen, professionals, wetenschappers en studenten aan een luisterende cultuur binnen gezinnen en organisaties alsmede aan versterking van de identiteit en autonomie van kinderen in de pleegzorg.

Clementine Degener is lector Stem van Kinderen in de Pleegzorg. Ze vervult die rol vanuit Hogeschool Rotterdam, specifiek Kenniscentrum Talentontwikkeling en het Instituut Sociale Opleidingen, en het Nederlands Jeugdinstituut. Het lectoraat bevordert zodoende de samenwerking tussen een hogeschool en een nationaal kennisinstituut. Daarmee bereiken we de jeugdprofessionals van nu en van de toekomst.